

A vers: villám

Beszélgetés Weöres Sándorral

Lehet-e egyszerre félni valamitől, valakitől és ugyanakkor szeretni is? Az élet ezerféle jelenséggel bizonyítja, hogy lehet. De miért jut eszünkbe ez az ambivalencia, ez az érzelmi kettősség éppen Weöres Sándor életműve kapcsán, mikor őt a játékoság, a líra csodálatos akrobatamutatványainak mestereként tiszteljük, akinek látzólagos egyszerűsége mögött a nyelv bonyolult lehetőségeinek mérhetetlen gazdagsága rejlik? Mert bár az életműben igen sokszor jelen van a játék, de mellette ott az egész kozmikus világ, az idő és tér korlátait elvető, szabadon csapongó képzelet, a mitológiákat és az őket megelőző korszakokat is bekalandozó, a napjainkig ivelő és mindenütt honos fantázia, mely az emberi lélek legmélyebb titkait hozza felszínre gazdag áradásával; s az olvasó gyönyörűségéhez döbbszent szorongás társul: olyan szirtes tájakra ragadja őt ez a költészet, ahol szédülni kezd, s kapaszkodna sziklák helyett verssorokba, ha a vers nem éppen azt sugallná, hogy: maradj magadra és nézz szembe önmagaddal.

A költő a napokban lesz hatvanéves. Ez alkalomból kértük föl erre a beszélgetésre, melyben többek közt az is megvilágosult, honnan a versek egyszerre megrázó és lebilincselő varázsa.

Könyvtáros is voltam

Az első kérdés azonban a születésnap korfordulóján vissza- és előretekintő költőt faggatja érlelő élményeiről.

— Engem egész életem passzivitásra kényszerített, egyetlen nyitott út a költészet maradt számomra. Gyermekkoromban mechanikus szerettem volna lenni — bármilyen hihetetlenül hangzik —, szívesen bajlódtam szereléssel, gépekkel, később a matematika vonzott kiváltképp, utóbb az újságírói pálya, egyszóval sok minden, csak éppen a költészet nem, azt életidegennek éreztem, Tolsztoj hatására úgy vélekedtem,

hogy kár metrumba szorítani, mértékbe szedni a gondolatot, mely önmagában ki-
mondva is helytálló.

— *És mikor, miért, hogyan történt a sorsfordító változás?*

— Nem történt változás. Idegenkedésem a költészettől máig sem múlt el egészen. Úgy vagyok vele, mint a hentes a hússal, pap az imádsággal. Írom és nem szeretem a verset. A vers annak jó, akinek ad az élethez valamit, aki befogadja, de nem annak, aki írja...

— *Úgy tudom, könyvtáros is volt egy időben, bár előbb említett tervei közt nem szerepelt ez a pálya, tehát bizonyára nem tekintette választott hivatásnak, mégis milyen emlékeket őriz róla?*

— A Horthy-korszakban sehol sem sikerült állást kapnom, csupán fizetés nélküli, ún. „díjtalan gyakornok” voltam a Széchényi, majd az Egyetemi Könyvtárban. A háború végén megbíztak a pécsi városi könyvtár szervezésével, itt már fizetést is kaptam volna, de ezt az állást sürgősen otthagytam, mert elkobzott zsidó magánkönyvtárak begyűjtését is el kellett volna végeznem, s ezt nem vállaltam. A felszabadulás után a székesfehérvári szabadművelődési felügyelőségénél alkalmaztak, onnan kerültem az Akadémiai Könyvtárba, de nem voltam példás tisztviselő, nem is tudom már, az állás hagyott el engem, vagy én az állást, mindenesetre otthagytuk egymást, és 1950 óta az irodalomból élek.

Aki közül: kötve van

— *Sok éven át egyetlen kötete sem jelent meg. Hogy vészelte át némaságra ítélve ezeket a hosszú esztendőket?*

— Mint még annyian: fordítással. Nagyon sok idegen mű segített hozzá akkor a teljesen szabad alkotáshoz, melyet nem befolyásolt a közlés vágya és lehetősége. Akkor írtam 500—800 soros poémáimat, ha közlésre gondolhattam volna, bizonyára regulázom az önkifejezést a terjedelem kötöttsége miatt. Aki közül: kötve van. Legigazibb alkotásaimat írhattam meg így, függetlenül az anyagi érdekek nyomasztó hatásától. Enélkül a kényszerű, de csak látszólagos hallgatás nélkül nem születhetett volna meg a Mária mennybemenetele, a Medeia, az Orfeusz — hogy csak néhány példát mondjak.

— *„Legigazibb” alkotásainak nevezi ezeket a műveit. De engedje meg, hogy az olvasó vitára keljen. Minden Weöres mű igazi, bár minden korszaka új meglepetést ígér.*

— Ha az elmúlt évekre visszatekintek, úgy érzem, egyetlen versben sincs annyi erő és szuggesztivitás, amennyit szeretnék benne látni. Sorok fekszenek a papírosan, utólag olvasva úgy látom, több a szó és a papír, mint az életadó erő. Ez lehangol.

Himnikus sűrűlőkefe

— *Szubjektív érzéssel szembeszállni bajos. Am olvasói másként látják — bizonyára hallott róla, hogy életműkötetéiért nemcsak sorban álltak az emberek, de az egyik könyvesboltban tömegverekedésre is sor került. Mindenesetre kevés olyan egységes életmű akad irodalmunkban, mint a weöresi költészet, amelyben a fiatal-kori versek sem maradnak el a későbbiek mögött. Az „Anyámnak” c. vers például...*

— ...igen, azt 24 évesen írtam, s most terjedt el igazán, túlságosan is, besorolták szavalmánynak, használati darabnak, mint a sűrűlőkefét.

— *Becses kefe, új szín anya-költészetünkben, pszichológia himnikus megfogalmazásban.*

— Hiszen szellemi atyja Babits volt, az ő Amor Sanctusának hatása alatt született.

— *Nem ellenvetésként, hanem a hatások bátor vállalását példázva, hadd idézzem életmű kötetéből saját szavait: „Aki fel mer venni hatásokat, stílusokat, az ezerféleképpen színezi ezeket és a stílusok színezik őt. Ezáltal kialakul valami, ami még nem igen volt... mindig volt bennem egy szarkaösztön: elvenni, ellopni azt, amire éppen szükségem van, ami megragadott, ahogyan a szarka is elviszi a csillógó gyűrűt, üvegcserepet...” A Psychét olvasva az Ady-vers, „A sorsom ellopója” jutott eszembe; föltámasztott valakit, aki talán a saját, másik, ki nem élt sorsát teljesítette be valamikor.*

Az általános emberi érdekében

— Csak éppen fordítva, nem ő lopta el az én sorsomat, hanem én alkottam meg őt, hogy beleéljem magam a női sorsba, amit magam, mint férfi semmiképp sem élhetek meg.

— *Regényírónál természetes, hogy alakokat teremt, akikbe belopja önmagát.*

Csak a költőnél szokatlan ez a vállalkozás. De a gondolat, női sorsot élni, már a *Xénia című versben is felbukkan.*

— És nemcsak ott. Mégsem vágyálom ez, nem nő szeretnék lenni, csupán kalandozni a „másfélé”-ben, elmerülni egy olyan temperamentumban, amely az én személyiségemből szükségképpen hiányzik, s létezni egy olyan korban, amelyben nem élhettem. A Psyché nem tervszerű alkotás: Lónyay Erzsébet megjelent és kibontakozott bennem, meg kellett írnom ezt a zilált, nyugtalan egyéniséget, aki önmagát mindig olyanakká vállalja, amilyen.

— *Az emberi teljességet kifejezve ezzel az átváltással is, hiszen a teljesség a női és férfi alkat együtt.*

— Amint egy régebbi beszélgetésben mondtam: nem igyekszem megörökíteni személyem, életem, vágyaim, érzelmeim, gondolataim kis számárfészkrét; nagyjából ugyanolyan, mint bárkié. Inkább az a célom, hogy ami bennem az alig ismert mélyrétegekből fölfakad, kevésbé személyi, sokkal inkább általános emberi, növényien-állatian vitális, kollektív-kozmikus, szellemi: ha formálódni akar, mennél hiánytalanabbul létrejöjjön.

A költő és a gyermek éli a verset

— *Engedje meg, hogy következő kérdéssel visszakanyarodjam a könyvtárhoz. Talán értesült a szolnoki gyermekkönyvtáros, P. Kemenczey Judit kezdeményéről, mely most már „iskolát” és követőket teremtett: a Weöres gyermekversek aktívizáló, játékos előadásáról a verskultúra fejlesztésének érdekében. Bár tudjuk, hogy sem a Bóbita, sem a Zim-zi-zim kötet verseit eredetileg nem gyermekverseknek szánta, de mint annyi más klasszikus alkotás, ezek is a gyermekirodalom részévé lettek. Miként vélekedik a szolnoki módszerről?*

— A pedagógia területén nincs tapasztalatom. Sok évvel ezelőtt már megírtam a gyermekekről, hogy 10–12 éves korukig mindannyian költők, még ha tán nem vetnek papírra egy sort sem: életismeretük még hézagos, ezért a fantázia szabad kapcsolataival pótolják az ismeret hézagait; a kifejezésmód kényelmes sémáit még nem ismerik, hát maguk alkotnak kifejezésmódot önmaguknak, mondanivalójuk úgy tör utat a szavak sűrűjén, mint a sziklagörgeteg az erdőn. Ismerjük a gyermekek fantasztikus mesélgetéseit, tücsköt-bogarat összehazudnak nekünk anélkül, hogy elhítenni akarnák, vagy maguk elhínnék. De az élet hamarosan letöri a képzelet csápjait: kézen adott kényelmes sablonokba tereli az ágas-bogas gyermeki kedélyvilágot; az elődök hosszú során át öröklődő ismeretei kiszorítják a szabadon bókászó ismeretkeresgélést, de vannak, akiknek lelkülete nem fér el a mindennapi keretekben, szellemiségük többet mozog úttalan-járatlan területen, mint a sablonok között; és a költő is idetartozik. A költő és verset értő-élő ember azonban nem „szereti” a verset (ezért nem lehet verskedvelőket nevelni), hanem belülről éli, úgy van vele, mint a viharal, vagy az elektromossággal, amely megrázza, átömlik az idegein.

— *A költészettel fennálló viszonyunk tehát elementáris erejű? Ebből ered a megdőbbenés, a szorongás, amit egy-egy mélyen átélt vers ébreszt bennünk?*

— Ebből. Máskülönben az egyszerű versszeretét olyan, mint a kirándulás a városi ember számára. Pótlék. A paraszt vagy a pásztor nem „szereti” a természetet, hanem éli. Mit ér a szimpátia-effektus, ha valakinek nincsenek idegei az átéléshez? Erre pedig nem lehet nevelni. A nevelés görög találmány, s mindinkább csödbe megy, mentől több erőfeszítést igyekszünk tenni érdekében. A kisgyermek élete maga is elementáris, mindent úgy él át, mint a vihart. Nem különböztet meg verset és életet. Minden nevelésben van irányító szándék, ami az elementumokban nincs. A nevelés évezredes ballasztjaink egyike.

Civilizáció és természet

— *Elismerem, hogy van a nevelésnek — kivált a rossz nevelésnek — torzító, szabványosító, idomító, gépiesítő hatása. De ha mindenki elementáris erejű ösztöneinek rabjaként — mert rabság az is! — száguldozna, nem fálnánk-e föl, nem fojtogatnánk-e egymást? Még hozzá robogva, sietve, pusztító erőnket gépi energiákkal hatványozva?*

— Közvetlen, gyakorlati életünkben valóban nem nélkülözhetjük ezt, az embert konvenciók Prokrusztesz ágyába szorító tevékenységet. Éppúgy, mint ahogy azt a tömérdék ártó anyagot sem, amit a mai emberiség fölhasznál.

— *Am, ha tudván tudjuk, hogy árt, csínján bánunk vele.*

— Tudva azt is, hogy egy postkulturális, postpedagógikus világ utópia. Akárhogy képzeljük is el, mert kitérni a képzelődés elől mégsem lehet. Az emberiség halmozza

az önmérgező anyagokat, felbillenti a természet egyensúlyát, már ott tartunk, hogy a levegő összetétele is megváltozik. Indonézia őserdei lassan kipusztulnak, mert a bennük tenyésző érzékeny pinea-faj nem bírja a légkör átalakulását; a szumátrai part — elhajóztam egykor mellette — egész kopár, régi dús flórája csak emlékeimben él; Tokióban automatából szippantanak néhány korty levegőt a járókelők, vagy védőálarcot hordanak; a nagyvárosi fuldoklás előbb-utóbb lehetetlenné teszi a munkát, az ember eljut oda, hogy nem bírja tovább, s akkor meg kell változtatnia a civilizációhoz fűződő viszonyát, az életét kell megmentenie, ha nem akarja átengedni a földet az algáknak, gombáknak, moszatoknak.

Noé bárkája

— „*A teljesség felé*” című, életfilozófiáját tömörítő prózavers-ciklusban szerepel a Noé bárkája, mint megmentő egy elidegenedett, gépiessé vált világ sodrában. Válaszolhat-e a vers, vagy a művészet ilyen mentőhajóvá?

— Nem. A művészet, szűkebben a költészet inkább az életveszélyes kalandhoz hasonlítható, a csónakhoz, amelyen elindul a bátor, hullámhegyek ellen is. Kockázatos kaland, felfedezés. A Noé bárkája valami más: önmagunk belső stabilitása, amellyel a körülményeknek kiszolgáltatott személyiség ellensúlyozni tudja önmagát. A belső mérték. Vagy akarja és megvalósítja az ember, vagy sosem éri el. Őt nem vezet más hozzá, csak az akaraton átívelő. Úgy is mondhatjuk, hogy ez a bárka nem egyéb, mint önmagunk vállalása, úgy, ahogy Psyché is vállalja önmagát.

Ars poetica

— Említettem, hogy félelmetes költőnek tartom, s hogy miért, az kiderült szavaiából: *a vers legyen, mint a villám, megrázó, árammal teli. Abban is van valami lenyűgöző, hogy a teljesség felé törő, kozmikus távlatokba tekintő költő egyszer csak leül a szőnyegre játszani és síp-dobbal remekműveket formál, csak úgy, a maga gyönyörűségére. És bár a Teljesség ciklus magyarul és latinul megformált mottója hirdeti: „Lámpád vagyok, ha látsz engem / Ajtód vagyok, ha zörgetsz rajtam. / Ki látod, mit teszek, hallgass el a munkám” — én mégsem az elhallgatás, hanem a titok fölletésének és kimondásának szándékával kérdezem, ars poeticáját pár szóban hogyan foglalná össze?*

— Nem magamnak, hanem másoknak írok. Nem fontos, értik-e, de az idegek borzongjanak, mint a kifeszített húr a szélben. Olyan árama legyen a versnek, mely közvetve mindenkihez eljut, folyton nagyobb intellektuális igényeket fakasszon, ne lehessen többé bugrisan írni és olvasni. Azon igyekszem, hogy munkáim közt a legkönnyebbtől a legnehezebbig minden legyen, a zenei alapformáktól, játékos mondókától egészen a szimfóniáig, amelybe csak az hatol bele, aki megküzd érte, tiszter is elolvassán, mert fontos számára. E között a két végpont között széles a skála.

— A költészet tartalmilag fogalmi, formailag auditív művészet. Kezdetben a forma volt a fontosabb. Aztán a forma mellé lépett a tartalom, de ennek a tartalomnak nincs logikai láncolata, a gondolatok, mint a zeneműben a fő- és melléktémák, keringenek anélkül, hogy konkrété válnának, az intuíció fókán maradvá. Ezeket a páraszerű gondolatokat egy-egy versen belül többféle ritmus hengergeti, hol innen, hol onnan csillogtatva meg őket. Előbb azért volt nálam a tartalom mindig satnyább a formánál, mert valahogy visszásnak éreztem, hogy versben mondjam el azt, amit prózában is elmondhatnék. Így a forma lett a jó és a tartalom csak mint a forma szőlőkarója szerepelt. Később végre megtaláltam a csak versben közölhető tartalmat, mely a formától el sem választható: a gondolatok nem az értelem rendje szerint, hanem az értelemre mintegy merőlegesen jelennek meg. A verssorok értelmüket nem önmagukban hordják, hanem az általuk szuggerált asszociációkban; az összefüggés nem az értelem-láncban, hanem a gondolatok egymásra villanásában és a hangulati egységben rejlik. A kötőanyag többé nem az értelmi láncolat, hanem a gondolatok csillagszerű gravitációja. — Ezeket a „műhelytitkokat” régebben fogalmaztam meg, de ma is érvényesek.

— *A több nyelvűség bravúrja, amikor — kivált a Psychében, de előbb is — egyik nyelvről a másikra tér át, lírai montázsokat teremtve; ösztönös játék csupán, vagy az egyetemes emberi jelképes kifejezése?*

— Ez is, az is, meg valami más is. Nyelvünk szegényedik, mert kivesznek azok a használati eszközök, melyeknek szépen hangzó neve a magyar főnevek tekintélyes hányadát jelentette. Idegen jövevényszavak öntik el a nyelvet. Nem vesszük észre, de éppúgy montázs-nyelvet használunk, mint Psyché. Nyelvi csapongásaim ezt a koráramlatot is kifejezik.

— *De míg Psychénél észrevevessük, hogy klavier-on játszik a cousin-jának, addig magunknál föl sem tűnik, hogy telefonon beszélünk, autóbuzson utazunk, bikimiben fürdünk, baby-dollban alszunk.*

— Így van. Csak a német—francia—latin—olasz hatások helyébe latin—görög—angol kifejezések jöttek.

Csillagtalan konstelláció

— Ha az emberi jövőt illetően túlságosan pesszimistának vélne, születésem pillanatára az oka. Csillagtalan konstellációban születtem, két csillagkép határán, mind-egyiktől távol, Hades jegyében. Hát világos: innen a pesszimizmus.

— *És innen a gazdag álomvilág Persephone palástjának védelmében! Hosszú alkotó korszak reményével és óhajával köszönöm meg a beszélgetést!*

Bozóky Éva

M Ű V E I

Hideg van (versek). Pécs, 1934. Kultúra.
A kő és az ember (versek). 1935. Nyugat.
A teremtés dicsérete (versek). Pécs, 1938. Janus Pannonius Társaság.
A vers születése. Meditáció és vallomás. Pécs, 1939. = Pannonia.
Theomachia. Drámai költemény. Pécs, 1941. = Sorsunk.
Bolond Istók. Elbeszélő költemény prózában. 1943. Egyetemi Nyomda.
Meduza (versek). 1944. Egyetemi Nyomda.
A teljesség felé. Gondolatok. 1945. Mórlicz Zsigmond Kiadó.
A szerelem ábécéje (versek). 1946. Új Idők.
Elysium (versek). 1946. Mórlicz Zsigmond Kiadó.
Gyümölcskosár (versek). 1946. Singer és Wolfner.
A fogak tornáca (versek). 1947. Egyetemi Nyomda.
Testtelen nyáj. Prózaversciklus. 1947. Művészbolt.
Bóbita (versek). 1955. Ifjúsági.
A hallgatás tornya. Harminc év verseiből. 1956. Szépirodalmi.
Tarka forgó. 120 vers az év tizenkét hónapjára (Károlyi Amyval). 1958. Magvető.
Tűzkút (versek). 1964. Magvető.
Gyermekjátékok. 1965. Móra.
Hold és sárkány. Két dráma. 1967. Magvető.
Merülő Saturnus (versek). 1968. Magvető.
Zimzím. Gyermekversek. 1969. Móra.
Egybegyűjtött írások I—II. kötet. 1970. Magvető. 1973. Magvető.
Psyché. 1972. Magvető.
Télország (Reich Károllyal). Verses képeskönyv. 1972. Móra.

A Magyar Remekírók sorozat indulása

„Diófát ültetni” — ezzel a hasonlattal jellemezte Illés Endre annak idején, a Kritikában lezajlott vitában a készülő sorozatot, melynek tervezett 80 kötete előreláthatólag 12 év alatt jelenik majd meg a Szépirodalmi Kiadónál. Az 500 éves magyar könyv jubileumi esztendejében a könyvhétre meg is jelent az első két kötet: a Csokonai-életmű.

A hosszú távú, későbbi nemzedékeknek is gyümölcsöző sorozatterv felőleli irodalmunk egészét, a középkori latin nyelvű kezdetektől napjainkig; a válogatás a klasszikus értékek (beleértve alig ismert vagy elfeledett értékeket is) kiemelésére törekszik, a gondos szerkesztői munka pedig arra, hogy a leghitelesebb szövegek kerüljenek (ahol szükséges: jegyzetekkel és utószóval) az olvasó kezébe. A kötetek nem időrendben követik irodalmunk útját, hanem úgy, hogy lehetőleg minden évben megjelenjék a mai és a XIX. századi köteteken kívül egy-egy régebbi mű vagy válogatás is.

A sorozatot megelőző vitában Erdei Ferenc így értékelte jelentőségét: „...közműveltségünk és társadalmi életünk kiemelkedően nagy hatású tényezőjéről van szó. Ezért nem lehet megkerülni a kérdést, hogy helyeselhető-e egész irodalmunk minden időtálló művének a terjesztése. Mély meggyőződésem, hogy igen, s ezt az álláspontot hangoztatni is, védeni is szükséges. Ez mind a mi történelmünkhöz, a mi élő kultúránkhöz tartozik, s enélkül munkás-paraszt társadalmunk és szocialista kultúránk lenne szegényebb, s nemzeti létünk eleve ereje sorvadna el.”

E sorokkal egyetértve fogadjuk őszinte örömmel a sorozat első két kötetét.

Federico García Lorca

születésének 75. évfordulójára

„A világ e drámai pillanatában a művészek együtt kell sírnia és nevetnie népével. Oda kell hagynia a liliumcsokrot és derékig gázolnia a sárban, hogy azokat segítse, akik még csak keresik a liliumot.”

Federico García Lorca egyik rádiónyilatkozatában hangzott el ez a hitvallás a költői hivatásról. Általános érvényűsége mellett írója legszemélyesebb törekvéseinek, sőt művészi kifejezőmódjának is tömör foglalatát adja. García Lorca sokszínű, szenvedélyes, ellenmondásoktól sem mentes egyénisége egész irodalmi működésére rányomja bélyegét. Költő, aki verseiben alig-alig árul el valamit saját magáról. Legtöbb költeményében a természet, a hazai táj és városok jelenségeit, figuráit oldja lírává, transzponálja rendkívüli érzéketlenségű, gazdagon burjánzó képekbe.

Lírájának nagy része drámai fogantatású; még a természet is dramatizáltan, állandó mozgásban, cselekvésben, az érzelmek felfokozott állapotában jelenik meg. A „Versek könyve” című kötet még az útkeresés nyomait mutatja; fokozatosan, az Andalúz dalok, az Első dalok, a Dalok köteteiben talál rá saját hangjára, munkálja ki tudatosan költői technikáját. Ezekben a versekben a népdal, a népzene és a népköltészeti ihletettség már meghatározó jelentőségű — nem utánérzések ezek a művek, de az andalúz népköltészet, -zene magas szintű művészi átlénygítései. Zenei mestere de Falla, a haladó spanyol zene s az egész modern zeneművészet kiemelkedő alakja A költő maga is foglalkozik népzennel, néprajzzal: ezt az érdeklődését mély belső átéléssel megírt, szuggesztív erejű, és tudományosan is értékes tanulmányai tanúsítják a „canta jondo”-ról (a primitív andalúz népdalról) és a bölcsődalokról. Ezért is hasonlíthatta García Lorca népiességét Tolnai Gábor tanulmányában Bartók népiességéhez, aki a magyar népzentét nem motívum szinten, eszközként használta fel, hanem a kor legújabb törekvéseinek és saját mondanivalóinak adekvát kifejező eszközévé szerveztette.

García Lorca költészete a világirodalom egyik legszebb példája arra, miként lehet a legsajátában nemzeti motívum- és érzelmvilágot a kor egyetemes eszméivel és művészi formanyelvével — így elsősorban a szürrealizmussal — magasrendű szintézisben egyesíteni. Hogy költészetének két, egymástól távol eső pólusát ragadjuk ki: a magyart olvasók által talán legismertebb és legkedveltebb

Cigányrománcok reprezentatív darabjai ennek a szintézisnek, de a költő New York-ban írt, a szürrealizmus iskolapéldáit nyújtó verseiben is a spanyol népköltészet sajátos ritmusvilága lüktet.

Ez a kötődés nem csupán a művészi kifejezőmód tartományában érvényesül. Mert bármiről írjon — szélről, vizekről, városokról, szerelmes lányokról és kegyetlen csendőrökről —, a szabadság szeretéről és a zsarnokság iránti gyűlöletről beszél. García Lorca forradalmár volt, ösztönös szabadságvágya egyre tudatosabb politikai tettekben öltött testet. Fentebb idézett művészi hitvallása így folytatódik: *„Én különösen szorongató vágyat érzek, hogy másokkal megértessem magamat. Ezért kopogtam a színházak ajtaján, és minden művészi képességet a színháznak szenteltem.”* A spanyol köztársaság éveiben a „La Barraca”, az egyetemi népnevelő vándorszínház fáradhatatlan és lelkes munkása. S közben, természetesen tovább ír, drámáinak közvetlen, az egyszerű népre gyakorolt hatásával is hazáját, a köztársaságot kívánja szolgálni. Már az 1925-ben írt Mariana Pineda című romantikus dráma is harcos politikai mondanivalót rejt a történelmi téma köntösében. *„Andalúzia szerzte széjjel szállt a szabadság levegője, és betölti a város szívet édes illatával, s az illat terjed, ódon sárga toronyok csúcsáról le a sárga olajfákra.”* Így szól a szabdságról a Mariana Pineda — szinte foghatóan érzékletes líraisággal. Nem

véletlen, hogy a dráma hőse, aki meghal a szabadságért, nő. García Lorcát mélyen izgatja a nők helyzete a spanyol társadalomban. Hiszen ők még inkább híjával vannak az embert megillető szabadságjogoknak, sorsuk nem sokban különbözik a börtönbe zárt rabok sorsától. Drámáinak hősnői ezért emelkedhetnek a szimbólum magasságába. Nagy trilógiájának darabjai — a *Yerma*, a *Vérnász*, és a *Bernarda Alba háza* — a zsarnokság elleni lázadás lehetőségeit példázzák; a *Rosita leányasszony* egy megalkuvásokkal terhes asszonyi élet teljes kudarcának riasztó rajza. Mégsem példázatok ezek a darabok. A *Bernarda Alba háza* alcíme: „Asszonyok drámája Spanyolország falvaiban”; s a dráma előtt ez áll: „A költő megjegyzi, hogy e három felvonást hűséges dokumentumnak szánta.” Az élesen exponált, hitelesen megragadott társadalmi valóság azonban a színpadon költészetté, képzetet és álom formálta lírává lényegül. Nagy szerepet kap az ének és a tánc is.

Drámaírói munkásságának másik arca az eredeti népi formákhoz, a bohózathoz és a bábjátékokhoz való közelítésről tanúskodik, mint például A csodálatos vargáné „szilaj komédiája”, vagy a groteszkbe hajló Don Perlimpin és Belisa szerelme a kertben. De kísérletet tesz a legmodernebb színházi törekvések elsajátítására is; három rövid jelenete az abszurd színház

jegyében íródott, s az *Öt év múlva* című színmű — még csak a kísérlet szintjén — az idő problémáját boncolja.

E kettős törekvés szintézisére már nem kerülhetett sor. 1936-ban Franco csendőrei meggyilkolták García Lorcát. Pályája derékba tört — de befejezetlenségeivel, megoldatlanságaival együtt is a világirodalom klasszikusává emelkedett. Magyarországon a legnépszerűbb, legolvasottabb külföldi írók között tartjuk számon. Összes művei megjelentek magyar nyelven, legkiválóbb költőink — Weöres Sándor, Nagy László stb. — tolmácsolásában. Drámái színházaink sikerdarabjai között foglalnak helyet.

A közvetlen irodalomtörténeti-filológiai vonatkozásokon túl — Radnótira gondolunk — talán az is közrejátszik mindebben, hogy García Lorca költői-emberi magatartása, népi, nemzeti elkötelezettsége, s ezen túlmenően: a műveit átható szenvedélyes szabadságvágy a magyar irodalomnak is vezérmotívuma. Hazaszeretetének hangja a legnagyobb magyar költőkével csendül egyazon húrton: „*Ha egyszer, és ha isten továbbra is segít, dicsőség lesz az osztályrészem, e dicsőség fele Granadát illeti; hiszen ő alakította és mintázta a teremtményt, aki vagyok: költő születésem óta, menthetetlenül.*”

Erdődy Edit

Hajszálgyökerek és hungarika-bibliográfia

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének központi előadásorozata keretében 1973. április 12-én hangzott el *dr. Haraszthy Gyulának*, az Országos Széchényi Könyvtár fősztályvezetőjének „Hajszálgyökerek és hungarika-bibliográfia” című előadása. A „Hajszálgyökerek” Illyés Gyula újabb tanulmányainak kötetcíme. Hogyan került e könyv címe a hungarika-bibliográfia fogalma mellé? A kapcsolat természetes: talán senki sincs, aki többet szolt volna e fontos témakörrel, mint Illyés Gyula. „A hajszálgyökerek a gondolat tapogatózását akarták érzékelteni. Az eszmék, akár a fák, derék- és karvastagságú csápjaikkal tartják magukat egyenesen a termő talajon, a valóságban. De napi táplálékukat e cérnavékony, csipkefinom bolyhocskáikkal szerzik” — írta.

Az igazi hazafiságot és egyben valódi nemzetköziséget szolgáló hungarika-bibliográfia nem vállalhatja igazabb és bőlcsebb jelmondatot Illyésénél. 15 millió embert tart ma a hiteles statisztika szerte a nagyvilágban magyarnak: határainkon túl könyvek, folyóiratok és hírlapok ezrei jelennek meg magyar nyelv-

vén. Világos, hogy minden magyar tudós, író, közéleti ember, könyvtáros — bárhol is él — köteles tudni erről a magyar nyelvű és magyar vonatkozású irodalomról. A könyvtáros — aki a dokumentumok beszerzője, őrzője és feltárója — „hungarika-gyűjtés”-nek és „hungarika-bibliográfia”-nak nevezi ezt a szép és tudós szolgálatot.

Haraszthy Gyula egy órányi időkeretében természetesen nem tárhatta fel a hungarika-bibliográfia elméletének, történetének, gyakorlatának száz meg száz kérdését. Kiemelt azonban néhány elvi mozzanatot: A két világháború közötti korszak, de a negyvenes évek második és az ötvenes évek első fele sem volt alkalmas idő arra, hogy a hungarika-bibliográfia problémái előtérbe kerülhessenek, csak a sovinizmustól, nacionalizmustól, dogmatizmustól mentes mai magyar közgondolkodás képes ennek a nem egy vonatkozásában nehéz és kényes témának felvetésére, csak az utolsó 15 év tisztult ideológiai, közéleti helyzete tette lehetővé a kérdések őszinte, szenvedélymentes vizsgálatát. Manapság már írók, történészek, könyvtárosok, kritikusok,

irodalomtörténések egybehangzóan ki-
mondják: elsőrendű kötelességünk a kül-
földön élő, határainkon kívül magyarul
publikáló írók és tudósok műveinek pon-
tos nyilvántartása (=hungarika-bibliográ-
fia), éljenek ezek az írók és tudósok akár
a szomszédos, baráti szocialista orszá-
gokban, akár a tőkés rendszerű nyugati
államokban.

A szocialista országokban élő és dol-
gozó magyarok kettős kötődésben tartoz-
nak a magyar nemzeti bibliográfia szfé-
rájába:

— magyarul írnak, olvasnak, sok alap-
vető élményük a magyar művelődéshez
köti őket;

— jó és hűséges állampolgárai a hatá-
rainkon túli szocialista országoknak,
íróik e társadalmak problémáiról tudó-
sítják a magyarul értő olvasóikat.

Tamási Aron szép szavaival: azt keres-
sük, kutatjuk, ami összeköt bennünket,
nem pedig azt, ami elválaszt.

A magyar bibliográfusok legjobbjai
ilyen gondolatoktól vezetve láttak mun-
kához. Kóhalmi Béla, Kosáry Domokos,
Szentmihályi János, Fügedi Péterné,
Komjáthy Miklósné, továbbá az 1961. évi
gödöllői bibliográfiai konferencia mun-
katársai, felszólalói — és még sokan má-
sok is — mind e szellemben dolgoztak.

A magyar nemzeti bibliográfia rend-
szerének kiépítése során a nemzeti
könyvtár — az Országos Széchényi
Könyvtár — hozzálatott a hungarika-
bibliográfiai hálózatának kiépítéséhez.
1970-ben egy főigazgatói utasítás létre-
hozta — *Haraszthy Gyula* vezetésével —
a „Hungarika koordinációs bizottság”-ot,
melynek két feladata volt: egyeztetni a
nemzeti könyvtáron belül a hungarika-
bibliográfiai munkálatokat, továbbá e
rendszert lehetőség szerint évről évre
továbbfejleszteni.

Fery Antal ex librise

A bizottság munkája nyomán — min-
denekelőtt az OSZK bibliográfiai osztá-
lyának segítségével — eddig a követke-
ző elemekkel gazdagodott a rendszer:

1. *Hungarika Külföldi Folyóiratszemle*.
A Magyar Folyóiratok Repertóriumának
évnegyedes melléklete (1971. január 1-
től jelenik meg rendszeresen, Szentmihá-
lyi János szerkesztésében, könyvtárközi
együttműködéssel.)

2. *Külföldi Magyar Nyelvű Folyóiratok
Repertórium*. (1972. január 1-től évneg-
yedenként szintén a Magyar Folyóiratok
Repertóriumának mellékleteként jelenik
meg S. Orvos Mária szerkesztésében.)

3. *Külföldi Könyvek Országos Gyara-
podási Jegyzéke*. *Hungarica* melléklet.
(1973-tól évente kétszer teszik közzé ben-
ne az OSZK központi katalógusa számára
bejelentett külföldi magyar nyelvű és az
idegen nyelveken kiadott, de magyar vo-
natkozású könyvek adatait — a leőhe-
lyek feltüntetésével.)

4. *Németh Mária: Külföldi magyar
hírlapok és folyóiratok címjegyzéke és
adattára, 1945—1970. 2. Nem szocialista
országok*. (Az 1. kötet: A szomszédos
szocialista országok magyar nyelvű fo-
lyóiratainak és hírlapjainak cím- és
adattára — *Kemény G. Gábor* munkája-
ként — kiadásra kész állapotban van.)

Az Országos Széchényi Könyvtár fő-
igazgatója olyan értelmű szerződést kö-
tött a Szerzői Jogvédő Irodával, hogy a
nemzeti könyvtár tájékoztatási és gyara-
pitási osztályai bibliográfiát készítenek
a magyarországi írók (költők, esszéisták)
1945—1967 között idegen nyelveken, kül-
földön megjelent könyveiről. E munka
szintén kiadásra készen áll.

Az Országos Széchényi Könyvtár bib-
liográfiai osztálya jelenleg a következő
hungarika-kartotékok és bibliográfiák
összeállításán dolgozik:

a) a varsói bibliográfiai szerződés
(1957) nyomán a különféle forrásokból
beérkezett mintegy 200 000 hungarika-
karton rendezése, szisztematizálása;

b) a Romániában, Csehszlovákiában,
Jugoszláviában 1961 és 1970 között meg-
jelent magyar nyelvű könyvek bibliográ-
fiája, ezeknek közzétételre való elő-
készítése.

Az eddigi publikációk és a kiadvány-
tervek is jelzik, hogy a nemzeti könyv-
tár nem egyedül, saját erejéből, hanem
a magyarországi tudományos és szak-
könyvtárak munkatársaival együtt óhajt-
ja ezeket a feladatokat ellátni. De ez az
együttműködés határainkon is átléphet,
sőt át is kell lépnie: a szomszédos szoci-
alista országok íróinak, szerkesztőinek,
tudósainak, könyvtárosainak baráti
együttműködésére is számítunk — fejez-
te be nagy érdeklődéssel fogadott elő-
adását *dr. Haraszthy Gyula*.

Egy könyvtáros naplójából

II.

Olvasónaplóm első részében azt írtam: meg kell keresni az egyén érdekelt-ségének megfelelő műveltséganyagot, hogy azt kínáljuk neki. Mégsem az egyén, hanem a művek oldaláról közelítettem meg a kérdést. Az ellentmondás azonban csak látszólagos. Ugyanis mindig abból a feltevésből indulok ki, hogy a tudatosan dolgozó könyvtáros nem azért szerez be a szépirodalmi könyvek mellé történeti, földrajzi, politikai, gazdaság-politikai, művészeti és népszerű tudományos műveket, hogy „legyenek”, vagy: „szó ne érje a házatáját”; hanem azért, mert felméri a területét és látja, hogy az egyénnek, vagy a kis- és nagyobb csoportoknak milyen színvonalon, milyen részletességgel lenne szükségük ezekre a könyvekre. Hangsúlyozom: szükségleten nem a meglévő igény kielégítését értem, hanem azokat az ismereteket, amelyekre az embereknek *önmaguk formálásához* van elengedhetetlen szükségük.

Pályázat — nehéz feltételekkel

Pár évvel ezelőtt olyan üzem könyvtárosa voltam, ahonnan a dolgozók tekintélyes része járt külföldre a „napi munkáját” elvégezni. Közülük igen sokan szorgalmas látogatói voltak a könyvtárnak, sőt az értékes irodalmat keresték. Iskolai végzettségük legalább az érettségi szintjén — vagy még feljebb — volt; korátlaguk kb. 35—45 év. Megdöbbenem, amikor tanultságuk ellenére a környező szocialista országokról vallott nézeteiket meghallottam.

Semmi nem volt jó, amit ott láttak: az életszínvonal alacsony, a társadalmi viszonyok rosszak, az ipar gyenge, a mezőgazdaság elmaradott stb. A viták során csaknem minden esetben ellentmondást nem tűrő hangon nyilvánítottak véleményt, meggyőzni sem lehetett őket; mert ha már nem voltak érveik, akkor a vitát azzal a felkiáltással fejezték be: „En járok oda, vagy az elvtársnő?” Láttam, hogy ezt a szemléletet *kívülről jövő hatással megváltoztatni már nem lehet*. Célt csak akkor érhetek el, ha *ők maguk fedezik fel* a környező országok szépségeit, az ottani életformában is megtalálható jóit. A vezetőikkel való megegyezés után pályázatot írtunk ki a környező szocialista országok ismeretéről. A pályázati munkának foglalkoznia kellett a politikai-társadalmi-gazdasági viszonyokkal, népszokásokkal, művészeti alkotásokkal, az ipar jellegzetességeivel stb. A pályázat első fordulójában a fotókat kellett beküldeni; a második fordulóban

a dolgozatokat adták be. A pályázat lényege azonban az volt, hogy az ottani népszokások mellett a magyar népszokásokat is ismertetniük kellett; vagy az ottani gazdasági élettel párhuzamosan a magyar gazdasági életet (vagy egy részét) is bemutatni; az ottani műemlékek mellé hasonló korból származó magyar műemlékeket szerezni stb. Tudtuk, hogy nagyon sok pályázóra nem számíthatunk, hiszen elég nehéz feltételeket szabtunk. De úgy ítéltük meg, hogy csak ez a módszer teszi lehetővé azt, hogy a pályázók *mélyebben hatoljanak bele az érintett népek életének megismerésébe*. Elég hosszú határidőt adtunk: fél évet, hogy a pályázó alapos ismereteket szerezhessen.

Abban az időben nagy viták színtere volt a könyvtár, és nemcsak a pályázók vitatkoztak! (Ez volt az előre elküldött eredmény.) Közben — váratlanul — igen érdekes megfigyelésre nyílt alkalmam. Volt egy kis csoport, amely annyira szerette a Passuth-regényeket, hogy történeti valóságként fogadta el őket. Ezek az olvasók addig valami elképzelt, csodálatos múltban éltek. Úgy vélték, hogy „akkor volt igazán magas színvonalon a kultúra” (amikor a regény játszódott), és közben észre sem vették, hogy hamis életszemléletük csaknem megcsontosodott. Beszélgetéseink során felmértem, hogy közülük egypárat valamiféle menekülési vágy készítetett e könyvek feltétel nélküli elfogadására; amiből következik, hogy nem a Passuth-könyvek tették ilyenné az adott olvasót, hanem az illető maga kereste a kiutat, ahol kitérhet kora kellemetlennek ítélt tényei elől, és ezt találta meg a Passuth-könyvekben.

Amikor dolgozata elkészítéséhez kénytelen volt belemélyedni a történelembe, egyszersmind arra is kényszerült, hogy legalább önmaga előtt újra értékelje eddigi tudását, ismereteit. Helyes volt tehát ezeket az olvasókat olyan pályamű megírására buzdítani, ami a legújabb kor eseményeihez közelít, és mivel a pályázat díjazásával vonzó célt tűztünk eléjük, „érdemes” volt elmélyedniük a történelmi-földrajzi-politikai-művészeti irodalomban. Talán mondanom sem kell, hogy ebben az időszakban magasan felszökött az érdeklődés az útleírások, a lexikonok, az egyes korokat tárgyaló történelmi könyvek, a műemlékeket bemutató és leíró könyvek iránt. A szükséges vagy ajánlott irodalom kiválogatását közösen végeztük el; és munka közben azonnal megvitattuk, hogy miért X és miért nem Y könyvet javasoljuk olva-

sásra; sőt, esetenként még párhuzamot is tudunk vonni az általa ismert és az általunk ajánlott könyv között.

Miért tagadjam, hatalmas munkát vállaltunk magunkra. Ezért ezt a módszert csak annak ajánlom, aki maga is alaposan felkészül az ilyen pályázat eredményes lebonyolítására; aki maga is jól ismeri az ajánlott irodalmat, de legalább olyan jól ismeri olvasóját is. A pályázat alatt az érdeklődést a valós tények felé fordíthattuk anélkül, hogy az olvasót addigi érzelmeiben, gondolataiban megsértettük volna, vagy benne ellenérzést keltettünk volna.

A pályázaton harminchatan vettek részt és adtak számot eredményes felkészülésről, kutatásról. A dolgozat megírásához nemcsak tárgyi ismeretre, az eddiginél igazabb történelemszemléletre, hanem az ok-okozati összefüggések feltárására is szükség volt.

Végezetül: ma, két év elteltével sem állítom, hogy a 36 olvasó attól kezdve szilárd marxista történelem- és éleletszemlélettel rendelkezett; de bizonyos, hogy *elindult* az oda vezető úton.

Önnevelés és szabad idő

Számos cikkben, tanulmányban olvashattuk már, hogy vannak munkahelyek és munkakörök, ahol az embert nem iskolai végzettségével, még csak nem is az elolvasott könyvek számával mérik, hanem elsősorban azzal, hogy adott esetben miként oldotta meg feladatát. Hogy *az utóbbi éppen az előbbiből ered*, arról a legritkábban esik szó. Olvashattuk azt is, hogy még igen alacsony (elégg sok helyen) a kívánalmak szintje, következésképp magas a képesítés nélküliek (képzettség nélküliek) száma. Ahol alacsony a munka kvalifikáltsága, oda az annak megfelelő műveltségi szintű emberek tömörülnek. És amíg az egyes ember alacsony képzettsége elegendőnek bizonyul élettevékenysége folytatásához, addig csak lassan remélhető, hogy az egyén maga ismeri fel a képzés (vagy továbbképzés) szükségességét. Nekünk kell tehát ezt az igényt felébreszteni benne. Így a növekvő szabad idő nemcsak feltétele lesz a művelődési tevékenységnek, hanem ugyanakkor a nevelés egyik eredményének kell lennie helyes felhasználásának is.

Olvasoimmal sokat beszélgettem arról, hogy a tanulás terén senki nem kéri számon a munkásosztálytól a múltat, de igenis számon kéri azt a több mint negyedszázadot, ami a felszabadulás óta elröppent a fejük felett. És számon kéri majd saját gyermekeik is a szellemi igény semmibevevését, talán éppen azon a napon, amikor a fiú már végképp nem tud

miről beszélni az apjával. Amikor ide érkeztünk a beszélgetések során, szinte „válni lehetett a csendet”, és látszott az arcokon, hogy most önvizsgálatot tartanak.

Meggyőződése, hogy régen kinőttünk már abból az időből, amikor a könyvtáros feladata csupán az volt, hogy a könyvért jelentkező olvasót kiszolgálja. A könyvtárosnak ma minden lehetőséget meg kell ragadnia, hogy részt vegyen a szocialista emberformálás folyamatában, és ebben a könyv „direkt” módon való ajánlása csak az egyik út. A nagy többségen valóban nem látszottak a változás „látványos” jegyei; de azért volt ilyen is: az 1970/71. oktatási évben 25 dolgozó kérte felvételét és végezte el a speciális körülményekhez igazított marxista középiskola levelező tagozatát, az 1971/72-es tanévben számuk már elérte a 60 főt. Ezenkívül egyre többen sürgették, hogy a vállalat kössön szerződést egy gimnáziummal és egy szakközépiskolával, amelyik levelező tagozaton, *egyéni korrepetálással* vállalná továbbtanulásukat. Ilyen azelőtt nem volt.

Ezek után mondanom sem kellene, annyira természetes, hogy a könyvtár minden segítséget megadott a *tanulásra jelentkezőknek*: korrepetáltunk, irodalomjegyzéket készítettünk, segítettünk a vizsgára való felkészülésben; megtanítottuk, hogyan lehet gyorsan és eredményesen jegyzetelni, hogyan lehet valaminek a tartalmát megjegyezni és leírni. És a „lemorzsolódás” legkisebb jelére azonnal az okot kerestük és igyekeztünk megszüntetni.

Szülők nevelése

Könyvtáramban mindig szép számmal volt található neveléssel foglalkozó irodalom is. Amikor a könyveket vásároltam, abból az elméletből indultam ki, hogy a nevelés csak kevesek hivatása ugyan, mégis foglalkozásszerűen (de legalábbis szükségsszerűen) űzi az emberek nagy többsége. Nevel a szülő, a környezet, a munkahely, a társadalom; csak hogy ez a nevelés általában az egyén pszichológiai ismerete, valamint a különféle hatások következményeinek felismerése nélkül történik, és éppen ezért nem járhat minden esetben eredménnyel. Pedagógiai ismeretek hiányában igen sok szülő a nevelést összetéveszti a fegyelmezéssel, és az iskolától (nem egy esetben a társadalomtól) kéri számon, ha az így „nevelt” gyermek élete félrecsúszott. Ismertem szülőket, akik úgyszólván büszkélkedtek azzal, hogy ők milyen sokat dolgoznak, és emiatt „igazán nem érnek rá” gyermekük nevelésével is foglalkozni.

Az is eléggé általános, hogy a gyermeknevelés funkciója manapság nagyrészt az anyára hárul, aki egyedül nehezen birkózik meg ezzel a feladattal. Érthető, hogy az említett jelenségeket figyelemmel kísérve, szorgalmasan szerettem be a neveléssel foglalkozó irodalmat. De minnek? És kinek?... Nem akarta azt olvasni senki sem.

Abban az időben kezdték felmérni a fizikai dolgozók gyermekeinek hátrányos tanulási helyzetét. A segítség eszméjét azonnal magamévá téve én is meghirdettem a könyvtárban a korrepetálás lehetőségét. Nagy csalódás ért: munkahelyem több mint 2000 dolgozója közül összesen tizenheten hozták el gyermekeiket az első megbeszélésre; ebből négyen már a második alkalommal nem jelentek meg. Hosszú hetek vizsgálódása után értettem csak meg, hogy a szülők, az anyagi jólét viszonylag szilárd bázisán állva szégyelltek bevallani, hogy *van valami, amit pénzért nem vehetnek meg*. Inkább eltitkolták, hogy a tanulókkal és a neveléssel bajok vannak, nem beszéltek róla. Sőt, nem egy akadt, aki még az udvaron is széles ívből elkerült, csak meg ne kérdezzem. És bár a tizenhárom gyerekkel folytatott tanulás jó eredményhez vezetett és ennek híre ment, többségükben mégsem kértek belőle.

Január hónapban — akkor még az I. félévi osztályozások időszaka volt — alkalmam nyílt előadásokat tartani a párt művelődéspolitikájáról. Előadásaimban szándékosan hangsúlyoztam, hogy a gyermeknevelés önmagunk nevelésének és továbbtanulásának problémája is. Bevallom, nemegyszer ingereltem a hallgatóságot egy-egy erősebb megfogalmazással. Ezzel elértem, hogy az előadásokat minden esetben viharos vita követte. Egymást követték azok a hozzászólások, melyek a társadalom felelősségét hangsúlyozták ki, de önmaguk mulasztását aránytalanul kisebbnek tartották. Akadt köztük olyan is, aki szinte kérkedve mondta: ő bizony nem szégyelli, hogy a múltban csak hat elemi iskolai osztályt végzett, aztán hajtotta magát, hogy a családnak meglegyen mindene... Most 45 éves, elfaradt már, nem az ő hibája, ha nem tud továbbtanulni, nem tudja a hiányt pótolni. „Én azért — mondta gúnyosan — járok olyan ruhában, mint az egyetlenem végzett urak, és a lakásomban is megvan minden, ami kell. Ha meg odaülök a gépkocsim volánja mellé, senki nem látja rajtam a hat elemi, csak a gépkocsit irigyelik...”

Ezután egyre többen jöttek be hozzám a könyvtárba „csak egy kis beszélgetésre”, ami mögött rendszerint az volt, hogy baj van a gyerekekkel. És amellet, hogy meghallgatták tanácsaimat, *egyre többen*

vitték el az általam ajánlott irodalmat is.

Megint mások gyermekeikkel együtt jöttek a könyvtárba, és közben bent az üzemben is „sürgős dolguk” akadt, hogy ez idő alatt én ismerkedjem meg a gyerekekkel, hogy még hathatósabban legyek segítségükre. Ebben az időszakban sok érdekes eset történt, közülük egyet szeretnék itt elmondani.

Vagány a könyvtárban

A munkahelyemre vivő autóbuszon időnként megjelent öt-hat 12–14 év körüli fiú, aki minden képeletet felülmúló modorban beszélt és viselkedett. És bár az utasok nagy része megbotránkozott és megjegyzéseket tett a „mai fiatalok”-ra (amit a fiúk hangos „röhögéssel” nyugtáztak); hathatósan senki nem avatkozott bele, senki nem próbált végetvetni ennek a randalírozásnak. A napok múlásával kezdett elhagyni a nyugalom és amikor egyik alkalommal a fiúk félre nem érthető, mocskos megjegyzést tettek egy terhes asszonyra, az egyiket bizony nyakon vágtam. Az autóbuszon halálcsend támadt. Meredt szemmel bámult rám a vagányokat majmoló — egyébként szép arcú — fiú, de elképedtek a „haverjai” is. Amikor az utasok látták, hogy a gyerek nem üt vissza, azonnal „mellém álltak”, és kibic módjára most már hangosan biztatgattak: „Kár, hogy csak egy pofont adott neki... Előbb kellett volna... na, volna az én fiam, majd adnék én...”

Ma már megvallhatom, hogy abban a pillanatban sokkal inkább a fiúhoz tartoztam, aki égő arccal állt a peronon és könnyeit nyelvedse várta, hogy megállóhoz érjünk, ahol sürgősen leugrott — társaira ügyet sem vetve. Csak ezután vált lehetővé, hogy megmondjam az utasoknak is a véleményemet, és nem hiszem, hogy megkedveltek érte. Annál jobban érdekelt az égő arcú fiú, mert láttam, hogy ez az igazi énje, az összes eddigi vagánykodása magára szedett póz volt csupán. Attól kezdve, ha volt egy kis időm, kerestem a fiút: leszálltam a megállóknál, körülnéztem a közelben levő iskolák környékén — végül kikapasztaltam mozgási területét, és elég sűrűn egymásba botlottunk. Mindig úgy csináltam, hogy észrevegynem engem. A fiú láthatóan ideges lett, egyszer összeszedve minden kis pimaszságát, a haveri kör védelme alatt odavágódott elélem és megkérdezte: „Mondja, öreglány, maga utazik rám?” A feleletre nem volt kíváncsi, elszaladt. Ezután egy ideig nem láttam.

Közben egyik olvasóm sokat panaszkodott gyerekére: elmondta, hogy *bármit* csinál is vele, nem tanul, az anyjával pimaszkodik, vele felesel stb. Kértem, hozza el a könyvtárba, hogy megismerjem,

majd meglátjuk, lehet-e szót érteni vele. Legnagyobb megdöbbenésemre fenti barátocskám dugta be képét az ajtón, róla volt szó. Mondanom sem kell, hogy Laci sem volt kevésbé meglepve, mint én, olyannyira, hogy csaknem keresztülbukott a küszöbön. Gondolom, abban a percben szívesebben lett volna a szui-indiánok között, vagy az Északi-sarkon.

Míg én apja könyveit cseréltem és beszélgettünk, ő végigvakarta a nyakát, megigazította a zokniját, kétszer megfésülködött csak azért, hogy újra összetúrja a haját; egyik kezén lerágta a körömöket, harsányan kifújta az orrát, majd hirtelen leemelt egy könyvet a polcról, illedelmesen leült, és nagy érdeklődéssel olvasni kezdett. Odanéztem: a „Gallicizmusok...” volt, ami minden bizonyítással roppant izgalmas olvasmány egy 12 éves gyerek számára; legalábbis Laci látható buzgalommal tanulmányozta.

Ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy időnként könyörgő pillantásokat ne vessen felém, amit én természetesen nem fogtam fel — „nem ismerem rá” Lacira. Ő érezte, hogy ez taktika, csak azt nem tudta, hogy mire megy ki a játék. Amikor apja könyvcseréjét befejeztem, úgy vélte, hogy megszabadult és egy ugrással az ajtónál termett, de apja visszaparancsolta azzal, hogy neki dolga van az üzemben, oda pedig nem mehet, majd visszajön érte.

Ahogy apja után bezáródott az ajtó, Laci odarohant hozzám: „Inkább adjon még két pofont, jó?... itt van, tartom... de ezt nem lehet kibírni... mikor akar elárulni az apámnak?... inkább maga üssön meg, mint ő...” Miért tagadjam, nagyon szégyelltem magam; ütésre váró arcát megsimogattam, átöleltem és kértem, hogy ne haragudjon azért a pofonért, felejtse el, és legyünk barátok.

Laci kis híján megnémult a meglepetéstől, azt hiszem életében először történt vele ilyen. Pislogott is nagyokat hozzá és azt mondta: „Maga nekem ne izéljen... ne mondjon ilyeneket... mert a buszon én voltam a rohadt...” És bár a stílusában volt némi kivetnivaló, ön-maga cselekedetének megítélése kiválóan sikerült.

Mindjárt elbögöm magam — gondoltam, ezért sürgősen megkérdeztem tőle, hogy ért-e a magnóhoz? Majd leesett a feje a nyakáról, úgy bizonygatta, hogy de még mennyire! „Na, akkor segíts egy felvétel elkészítésében, mert addig lelkizek itt veled, míg elúszom a munkában!” Felgyúrte ingujját — mert dolgozni komolyan csak úgy lehet —, és mire apja visszajött, egy derűsen dolgozó fiú fogadta, aki viszonylag tisztelettudóan válaszolt kérdéseire.

Igaz, én közben „véletlenül” megtudtam, hogy a kedves papa fiával való foglalkozása abban merül ki, hogy újtárol visszatérve megnézi az ellenőrző könyvet és istentelenül elnadrágszíjazza a gyereket a neki nem tetsző dolgokért. Anyuka a vendéglátóiparban dolgozik mint kávéfőző, és el-elfogad munka közben egy-egy pohár italt. Amikor hazamegy, lefekszik aludni, mert „alig áll a lábán a fáradtságtól”; de a fiú keserűen mondta, hogy „igen, meg a pálinkától”. A magára hagyott gyerek társtalanságát akarta kiélni a barátok között és örök magányában elvállalta a bandavezér szerepét, hogy elismerjék, felnézzenek rá, valahol ő is fontos legyen.

Laci attól kezdve sűrű vendége lett a könyvtárnak, és nem egy barátját is magával hozta. Soha nem „csak olvasni” jött, hanem azzal állított be: „Mit segíthetek? Tessék hagyni a könyveket, majd én felrakom... meg kellene az udvaron locsolni azokat a virágokat...” Ha éppen egyedül voltunk a könyvtárban, be nem állt a szája. Csak zárójelben jegyeztem meg, hogy később apjával, anyjával is beszéltem. *Én kerestem* a barátságukat és így sokáig, szinte észrevétlenül segíthettem családi életük és a gyermekhez való kapcsolatuk rendbe hozásában. Ma is büszke vagyok erre az eredményre, amit a pedagógiai irodalom olvasására való nevelés közben értem el.

Az érdekek felismertetése ebben az esetben az volt, hogy *olyan lélektani pillanatban* hívtam fel a szülők figyelmét gyermekeikre, amikor az osztályozások előtti izgalom amúgy is megszólaltatta bennük a lelkiismeretet az elhanyagolt kötelességek miatt. Az érdekek felismertetése után nemcsak az utat mutattam meg, hanem számos esetben megfogható segítséget is adtam. Azt hiszem, nem szorul bizonyításra, hogy statisztikámban erősen emelkedett a népszerű pedagógiai művek forgalma is.

Írásomban eddig többször hangoztattam: semmiféle nevelést nem tartok megalapozottnak addig, amíg legalább hozzátétőlegesen nem ismerjük az egyén lelkivilágát és körülményeit. Igaz ugyan, hogy a szélbe szórt magok is földbe érnek valahol, és majd gyökeret vernek valamikor... Társadalmunk fejlődése azonban a nevelésben is mind gyorsabb tempót diktál. Igen bölcsen cselekszik az az üzemben dolgozó könyvtáros, aki összefog a pszichológussal, és az egyén, valamint a körülmények és lehetőségek ismeretében együtt keresik azokat a legjobb módszereket, amik eredményt hozhatnak.

(Folytatjuk)

P. Tóth Béláné

Kisfaludy Károly könyvtára

Alighogy Kisfaludy Károly lehunyta szemét, megjelentek a színen a hitelezők, hogy követeléseiket kielégítsék. A rokonság és a barátok kénytelenek voltak az elhunyt ingóságait elárvereztetni. Az ügyvel kapcsolatos iratokat, melyek Pest megye levéltárában találhatóak, *Viszota Gyula* ismertette 1903-ban, a Kisfaludy Társaságban tartott felolvasásán, melynek szövege megjelent a Kisfaludy Társaság Évlapjai 1904-es évfolyamában is.

Az árverésre kerülő tárgyakról jegyzékeket készítettek. Ezek közül az egyik a könyveket sorolja fel. A 134 tételből álló lista alapján képet alkothatunk arról, hogy milyen könyvek voltak Kisfaludy birtokában, akit az 1820-as évek irodalmi vezéregyéniségének mondhatunk. Az ő korában a tudósok és művészek sokkal inkább magánkönyvtárukra voltak utalva, mint napjainkban. (Közkönyvtárként a Nemzeti Múzeum és a Tudományos Akadémia ez időben még gyermekkorukat élő könyvtárai mellett úgyszólván csak az Egyetemi Könyvtár jöhetett számításba.)

Ami a kis gyűjtemény nyelvi megoszlását illeti, 7 latin, 2 francia és 1 angol nyelvű mű mellett úgyszólván fele-fele arányban van képviselve a német és a magyar nyelvű irodalom. (A német írók között különben jó néhány hazai vonatkozású akad.) A könyvtár magyar nyelvű része a kevés fordítástól eltekintve eredeti alkotás.

A világirodalom jeleseit tiszteletre méltó válogatás képviseli. Az ókori klasszikusok közül megvan: *Horatius* és *Ovidius* (a korabeli magyar iskolai oktatás kedvelt auctoritái), valamint *Arisztophanész* és *Theokritosz*. A keleti országok irodalmát az *Ezeregyéjszaka* képviseli. Az angol írók közül *Shakespeare* mellett — kinek művei az eredeti nyelvű kiadáson kívül német fordításban is szerepelnek — *Walter Scott* nevével találkozunk. Az olasz és a spanyol irodalmat *Boccaccio* és *Calderón* egy-egy műve képviseli. A legtöbb külföldi könyv szerzője német. *Goethenek* 4 műve van a költő birtokában, *Schillertől* a *Haramiak Toldy Ferenc* fordításában. Említésre méltók még *Lessing* és *Jean Paul* XVIII. századi német regényíró művei. A listán szereplő *Kotzebue-t*, a XIX. század első felének rendkívül népszerű színházi szerzőjét azért érdemes megemlíteni, mert több irodalomtörténészünk szerint nagy hatással volt Kisfaludy színműveire.

A magyar szépirodalom válogatása sokkal átfogóbb. A legrégebb író a magyar szerzők sorában *Gyöngyösi István*, a XVIII. század nagyon kedvelt írója. Kis-

KISFALUDY KÁROLY

faludy életében már a félmúltat képviselték az olyan szerzők, mint *Baróti Szabó Dávid*, a „deákos” költői iskola egykori vezéralakja. Társától, *Révai Miklóstól*, mai helyesírásunk megalapozójától, egy latin nyelvű nyelvészeti munkát találunk. Megvannak ellenfelének, *Verségly Ferencnek* (kit a *Martinovics* összeesküvés kapcsán kis híján kivégeztek) a művei is. Szintúgy *Szentjóni Szabó László* verseskötete is, ő szintén a magyar jakobinusok sorában került börtönbe, s ott is halt meg. Az 1820-ban elhunyt *Üngvárnémeti Tóth László* (kit éppen most keltett életre a feledésből *Weöres Sándor* *Psyché* c. kötete), eredeti görög versei (ezekhez mindjárt magyar fordítás is járult) ugyancsak Kisfaludy birtokában voltak. Kisfaludy halála idejében a „tegnapiak” közé számított már *Fazekas Mihály* is a debreceni iskolának Csokonai halála utáni legkiemelkedőbb képviselője. (A *Ludas Matyi*, mely megvolt az árverezendő könyvek között, még a század tízes éveiben jelent meg.) *Katona József* ugyan pár hónappal túlélte az *Auróra* szerkesztőjét, de az irodalom számára már évek óta halott volt. Nagy

drámája csak három év múlva jutott színpadra vidéken és csak kilenc év múlva Pesten, de nyomtatott példánya már Kisfaludy könyvespolcára került. *Berzsenyi*, kinek költeményei a leltárban szintén fellelhetők, jó pár évvel tovább élt, de ebben az időben már alig szólalt meg. Érdekes, hogy *Kazinczy*, aki Kisfaludy fellépése előtt a magyar irodalmi élet legnagyobb szervezője volt, mindössze Pyrker egri érsek verses művének, a Szent hajdan gyöngyei-nek fordításával szerepel. *Fáy András* művei közül a Hasznos házi jegyzetek található a jegyzékben. Fáy írói pályája a Bach-korszakba is belenyúl, de már ebben az időben is ismert írónak számít.

Író könyvtáráról lévén szó, természetesen, hogy saját művei szép számmal lelhetők fel a gyűjteményben. Egyes darabjain (Pártütők, Stibor vajda) kívül az általa szerkesztett nagyjelentőségű évkönyv, az Aurora hat kölete szerepel a listán.

Megtalálhatók a könyvek között a legfiatalabb nemzedék írásai is. Ezeknek híre pár évvel később messze túlszárnyalta a könyvtár tulajdonosát A harmincas évek magyar irodalmát irányító *Bajza*, *Toldy*, *Vörösmarty* triász nevével szintén találkozunk a könyvek szerzői között. Bajza csak az általa szerkesztett Külföldi Játékszín-nel szerepel, de Toldy Ferentől, a reformkor neves irodalomtörténészétől már — Schiller „Haramiák” c. darabjának fordításán és Vörösmarty epikus munkáiról írt esztétikai levelein kívül — két német nyelvű antológiát is találunk. A triumvirátus tagjai közül Vörösmarty produkált a legtöbbet, nem csoda, hogy hármuk közül tőle van Kisfaludynak a legtöbb könyve. Mindenekelőtt a Zalán futása tűnik fel, ezt követik a drámák (Bujdosók, Salamon). Toldy antológiáin kívül még *Mailáth János gróf Magyarische Gedichte* c. összeállítása is megvan.

Szép kollekción gyűlt össze a kor jellegzetes műfajából, az irodalmi zsebkönyvekből. — Az Aurora már említett hat

kötetén kívül — ennek a vállalkozásnak a maga korában szinte akkora jelentősége volt, mint a XX. század elején a Nyugat-nak — megvoltak annak versenytársai is; Kovasóczy Mihály *Aspariá*-ja és Igaz Sámuel Bécsben megjelenő *Hébé*-je.

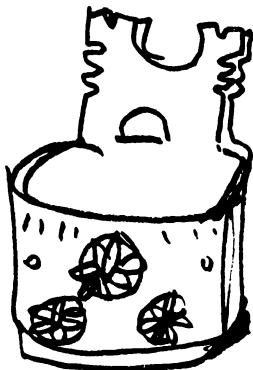
A könyvtárban sok irodalmi folyóirat is található. A kor legnagyobb jelentőségű periodikájának, a *Tudományos Gyűjtemény*-nek jó néhány számán kívül fellelhetők Kölcsey és Szemere Pál *Élet és Literaturá*-jának, és az ezt folytató *Muzarion*-nak, Dessewffy József *Felsőmagyarországi Minervá*-jának, s Döbrentei Gábor *Erdélyi Múzeum*-ának egyes évfolyamai és számai is.

Olyan író számára, aki nagyrészt hazája történetéből meríti írásainak témáját, feltétlenül szükséges, hogy könyvtárban történelmi szakmunkákat gyűjtsön. Ilyen *Fessler* osztrák történész több kötetes magyar története, mely Kisfaludy egyik legfőbb segédeszköze lehetett történelmi tárgyú darabjai írása közben, *Virág Benedek* Magyar Századok c. művén kívül még több, más, kisebb jelentőségű magyar és német nyelvű munka is található, például *Mailáth János* gróf német nyelvű magyar története, mely lényegében *Fessler* művének kivonata.

A húszas évek második felére a reformkor nyomja bélyegét. Kisfaludy irodalmi és irodalomszervezői tevékenységével erősen hozzájárult ahhoz, hogy az új idők új eszméinek magjai termékeny talajba hulljanak. Nem véletlen, hogy *Széchenyi* őt szemelte ki az eszméinek terjesztésére szánt lap, a *Jelenkor* szerkesztőjéül. Ennek ismeretében egyáltalán nem meglepő, hogy a költő könyvtárában több példányban, magyar és német nyelven is megvolt az a mű, melynek megjelenése a reformkor nyitánya: a *Hitel*. A kor másik kiemelkedő alakjának, *Wesselényi Miklósnak*, *Széchenyi* barátjának és harcostársának egyik munkájával is találkozunk.

A kitűzött árverésen majdnem minden könyv elkelt. Az elhunyt barátai kitettek magukért. A licitálók sorában három ismert névvel találkozunk. *Bajza József* az *Élet és Literatura* és az *Erdélyi Múzeum* egyes évfolyamait vette meg. *Helmecczy Mihály*, aki Kisfaludy halála után a *Jelenkor* szerkesztője lett, hat alkalommal ígért a legtöbbet a kalapács alá került könyvekért. (Ezek közül főleg *Berzsenyi* versei a kiemelkedők.) Végül az eladott könyvek listájának 20 tétele mellett (pl. *Lessing* művei, *Toldy* esztétikai levelei *Vörösmarty* epikus munkáiról, az *Asparia* irodalmi zsebkönyv, a *Stibor vajda* és a *Ludas Matyi* stb.) találkozunk vevőként *Fáy András* nevével.

Indali György

Három könyv az ókori történelemről

Az antikvitás iránt megnövekedett az érdeklődés. Bizonyítja ezt az a három újabb könyv is, mely az ókori történelemről, s annak nagyjairól ad kézikönyv értékű tájékoztatást.

Castiglione Lászlónak az ókor nagyjairól írott könyve valóságos életrajzi lexikon. Sorba állítja az ókori Kelettől, az antik keleti despotizmustól a késői ókorig azoknak a nagy embereknek képmásait, akiket mindig csak korszakokként, kultúránként, műfajonként vagy hivatásuk szerint szokás bemutatni. A képek mellett — M. Terentius Varro i. e. 39 körül írott *Imagines* vagy *Hebdomades* című művének példáját követve — egyetlen oldalon összesűrítve mondja el azt, amit könyvek hosszú sorában írtak meg kiváló kutatók százai. Szinte reménytelen igyekezet! Igaz, a szövegezés szükségszerű elégtelenségét a szerző egy vagy két kiragadott ókori idézettel enyhíti, hogy hangulatot és színt kölcsönözzön szavainak. Idézetei nem filológiai igényűek. A rövidség kedvéért ki kellett őket ragadni eredeti összefüggésükből, az érthetőség kedvéért pedig olykor változtatnia kellett egy-egy szavukon. A kiválogatott személyeket nem névsorban, nem hivatásuk szerint és nem népek vagy kultúrák köreiben, hanem időrendben sorakoztatta fel, és így bizonyos fokig éreztette kortársi jelenlétüket és a világtörténelmi folyamatban elfoglalt helyüket is.

Ha az ókori történelmet s irodalmat forgató olvasók valamelyik személyiségre kíváncsian a tájékoztató könyvtárhoz fordulnak, a kötet alapján gyors eligazítást kaphatnak és megismerkedhetnek azokkal az emberekkel, akik a régmúltban kiemelkedtek korukból, s akiknek sorsában és jellemében sokmillió névtelen kortársuk képe tükröződik. Castiglione a képek, a szavak, az idézetek segítségével láthatóvá, elképzelhetővé iparkodott tenni az ókor nagyjait, olyan emberekké, akik iránt érzelmeket táplálhatunk, s akikre kissé úgy gondolhatunk, mint a mi korunk nagy egyéniségeire. Így alakul ki közöttünk és 160 ókori egyéniség között emberi kapcsolat, kitágítva 5000 esztendővel ismerőseink körét, kapcsolatban régi népekkel és kultúrákkal.

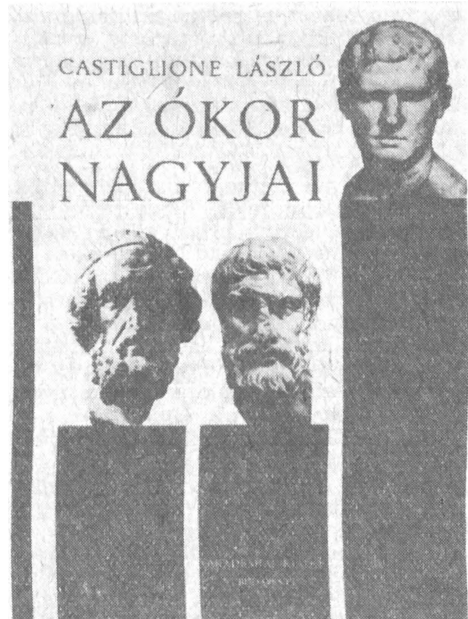
Castiglione az ikonográfia kérdéseit is tárgyalja, majd időrendben, lexikonszerűen mutatja be az egyiptomiakat, zsi-

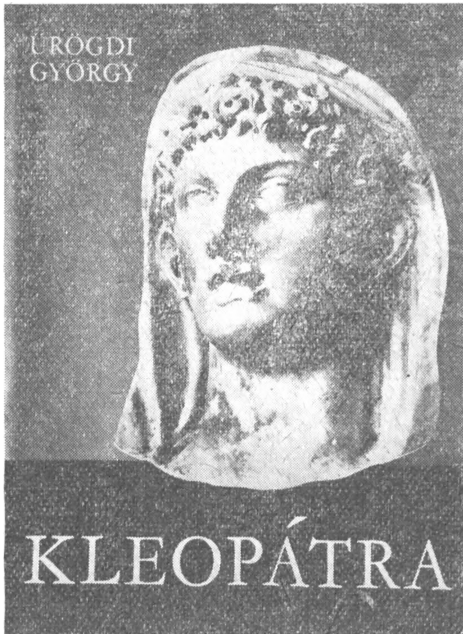
dókat, görögöket, latinokat. Egy-egy ismertetés az illető egyéniség életrajzából, egy-két rávonatkozó klasszikus idézetből, s végül a szemben levő oldalon elhelyezett kép pontos leírásából áll. A művet hasznos *válogató bibliográfia* egészíti ki.

*

Hahn István és Máté György Karthágó több évezredes történetét írták meg. Hahn István az antik korszakkal, Máté György pedig a mai arab várossal foglalkozik. Az utóbbi rész mindössze 12 oldal. Hahn István viszont végigvezet Karthágó egész történetén: a Türosz gyarmatvárosra, az önálló Karthágóra, a hellenizálódás útjára lépést, majd Rómával szembekerült városállam korán, a későbbi római kolónia, végül a vandál és a bizánci uralom alá jutott Karthágó történetén.

A kötet legsikerültebb része a pun háborúk leírása, különösen Hannibál itáliai hadjárataé. Hannibál zseniálisan választotta ki támadásának irányát az Alpeseiken át, hogy bármilyen nagy áldozatok

arán is, de éppen a Rómával szemben legellenségesebb gall törzsek térségében érje el Itáliát. Számításai katonai szempontból teljesen beváltak, de politikai tekintetben csak részben. Mintegy ötvenezer gall harcos csatlakozott hozzá, de csupán zsoldosként, nem lelkesedésből, a népfölkelés pedig elmaradt. Hannibál nyilván alábecsülte Róma nagy tekintélyét, a gall törzsek megfélemlítettségét, az itáliai szövetség már kialakult összetartó erejét, a római diplomácia rendkívüli rugalmasságát és végül azt aényt, hogy a belső összekötő utak, az itáliai hadművelési vonalak mindvégig Róma kezében maradtak.

Hahn István rámutat a római politika gazdasági hátterére is. Róma vezető politikai körei, leginkább a fejlődő külkereskedelemben érdekelt, úgynevezett lovagok s a velük szövetséges szenátorok úgy látták, hogy a hódító politika régebbi koncepciója, mely megelégedett a legyőzött államoknak Róma szövetségi rendszerébe való bekényszerítésével, de nem érte el állami létük megsemmisítését, sikertelennek bizonyult. Úgy vélték, hogy Róma politikai, katonai vezető szerepét határozottabbá kell tenni, uralmát jobban ki kell domborítani a frissen legyőzöttekkel, de a tegnapi szövetségesekkel szemben is. Ennek a merevebb és szigorúbb álláspontnak jegyében váltak Karthágó engesztelhetetlen ellenfelévé. Mindez csak egy részlet a könyv történeti elemzéséből, de az ókori gazdag város

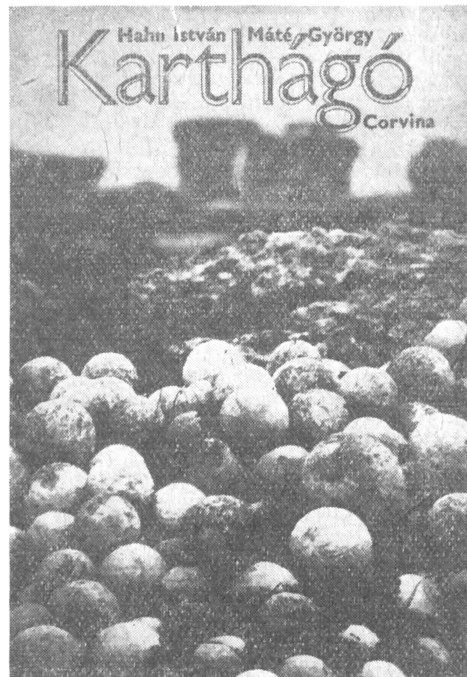
sorsának szempontjából a legdöntőbb rész.

A könyvnek Hahn István által írt részét gazdag irodalomjegyzék egészíti ki.

Ürögdi György életrajza két világ, a görög kultúra és Róma ütközőjében ábrázolja a híres egyiptomi királynőt. Róma uralkodó körei határtalanul gyűlölték Kleopátrát, hiszen az szemükben a birodalmat fenyegető veszélyt testesítette meg. A római torzítások gondoskodtak arról, hogy az utókor minél kevesebbet tudjon meg Caesar és Kleopátra szerelméről; Antonius tragikus bukásáért pedig ezt a végzetes asszonyt tették felelőssé. A rómaiak akár csak két évszázaddal ezelőtt Hannibáltól, most Kleopátrától rettegtek. Ezt a rettegést sohasem tudták neki megbocsátani.

Ürögdi könyvében arra törekedett, hogy Kleopátra életét minden regényességtől megfosztva rajzolja meg. Hiszen Kleopátra élete önmagában is „regény”. Ha történetét írói képzelet szüleményének tartanók, akkor is meglepne sok, váratlan fordulatával. Életében pedig olyan férfiak játszanak szerepet, akik nevüket örökre beírták a történelembe.

Ürögdi György Kleopátra történetét széles háttérrel ábrázolja. Az első két fejezetben Kleopátra családját és birodalmát, továbbá a fuvolás Ptolemaios és

Róma politikai viszonyát rajzolja meg. A harmadik és negyedik részben Kleopátra és Caesar, illetve Marcus Antonius kapcsolatával foglalkozik. Végül bemutatja a katasztrófát, amikor is Kleopátra hiába tesz kísérletet, hogy Octavianushoz közeljék, nem marad számára más menekvés, csak a halál.

A kötetet alapos *bibliográfia* zárja,

amely a fontosabb forrásmunkákat éppúgy felöleli, mint a modern tanulmányokat. Mindhárom kötet nagy érdeme a közzölt bibliográfia, mert annak kapcsán tud az ókor iránt érdeklődő olvasó tovább tájékozódni, márpedig ezeket a műveket az veszi kézbe, aki nem áll meg náluk.

Katona Jenő

A Z ISMERTETETT MŰVEK

Castiglione László: *Az ókor nagyjai*. 1972. Akadémiai, 442 l. 83 Ft.
Hahn István — Máté György: *Karthágó*. 1972. Corvina. 132 l. 54 Ft.
Ürögdi György: *Kleopátra*. 1972. Gondolat, 274 l. 60 Ft.

kézikönyvtár

Kézikönyv a községi (nagyközségi) tanácsok főbb művelődésügyi feladatainak ellátásához

A Művelődésügyi Minisztérium tanácsi főosztálya jól sikerült és nagyon szükséges kézikönyvvel, a művelődésügy sokféleségében eligazodni segítő „kis minden” kalauzzal lepte meg a tanácsi vezetőket. A tanácsi vezetők nyilatkoztak így s dicsérték a jó összeállítást.

Mi könyvtárosok, népművelők, az oktatásban dolgozók is régóta vártunk egy ilyen útmutatót, s most örülünk, hogy elkészült, hogy fenntartó tanácsaink megkapták, de sajnáljuk azt, hogy *nekünk nem jutott belőle*.

A kiadvány hasznosságát és szükségességét a bevezetőből vett idézettel bizonyítom: „Az új tanács törvénnyel jelentősen megnövekedett a tanácsok — különösen a városi, községi tanácsok — hatásköre, önállósága. Mivel a nagyobb önállósággal a cselekvési készség növelése és az érdekeltség fokozása is együtt jár, joggal remélhető, hogy a tanácsok az eddigieknél nagyobb gazdasági eredményeket érnek el, jobban mozgósítanak helyi lehetőségeket feltárására, hatékonyabban szolgálva ezzel a lakosság érdekeit.”

S mindennek természetes következménye: „A törvény a községi tanács köteleességévé teszi — többek között — az alapfokú művelődésügyi szükségleteket kielégítő intézmények létesítését és fenntartását is.”

A könyv hat fejezetben sorolja fel mindazokat a tennivalókat, feladatokat, amelyeket a tanácsok dolgozóinak ismerniük kell a vonatkozó rendeletekkel, utasításokkal és irányelvekkel együtt, hogy a művelődésügyi intézmények — az óvoda, iskola, napközi otthon, diákotthon, dolgozók iskolája, zeneiskola, a közművelődési könyvtár és a művelődési ház — jó gazdái, irányítói lehessenek.

A szerkesztők és összeállítók *gondos munkát* végeztek és az új tanács törvény szellemében minden fontos tudnivalót megfogalmaztak. Sajnálatos, hogy vannak részek, amelyek *a hivatali nyelv* és stílus magyartalanságai miatt nehezen érthetőek (az idézett részlet is bizonyítja a művelődésügyhöz nem éppen méltó megfogalmazást), de vannak részek, amelyek egyszerű, világos megfogalmazásban mondják el a legfontosabb tudnivalókat. Például a *közművelődési könyvtárról szóló három oldalnyi tájékoztatót a leggyakorlatabb módszertani-hálózati könyvtáros sem tudná szebben összefoglalni*, elmondani az újonnan választott tanácselnöknek a könyvtár társadalmi szerepét, feladatát és munkáját.

Sokrétűbbek és bonyolultabbak az oktatási intézményekről és a művelődési otthon jellegű intézményekről írott, a feladatuknál fogva terjedelmesebb részek.

A beruházással, tervezéssel kapcsolatos feladatokat példaszerűen ismerteti a kiadvány. Ha ennek szellemében épülnek majd az új iskolák — amelyekben még könyvtárak is lesznek — és a többi művelődési intézmények, akkor ezután csak korszerű, hosszú távra szóló művelődési intézmények születnek. Különösen, ha közben a *könyvtárakra vonatkozó újabb és az igényeket jobban kielégítő irányszámokat veszik figyelembe, nem pedig a 8—10 évvel ezelőtti szerényebb követelményeket*. S építhetnek majd olyan művelődési intézményeket, amelyekben nagy telken, egy tömbben van iskola, művelődési ház és könyvtár. Ezek között ugyanis ma már természetes a munkaösszefüggés. Megépítésük egységes elképzelés,

terv alapján több lépcsőben is lehetséges, ahogy az anyagiak megengedik.

A gazdálkodás és a munkáltatói jogkör ilyen tiszta, világos megfogalmazásával eddig még nem találkoztam. A könyv minden részét ismerniük kellene a művelődés helyi munkásainak, de ezt a fejezetet különösen.

Nagy mulasztást pótol a kézikönyv azáltal, hogy a muzeális közgyűjteményekről, a helytörténeti gyűjteményekről szóló szabályokat, feladatokat is ismerteti, s ezzel sok helyi érték, népi emlék és műtárgy, természeti kincs védelmét, megőrzését segítheti elő.

A könyvtárakat illetően akad néhány furcsaság is: például a közművelődési könyvtárt létesíteni és megszüntetni csak a megyei tanács vb előzetes hozzájárulásával lehet, de a klubkönyvtár megszüntetéséhez a járási hivatal hozzájárulása is elég. S mi történik akkor, ha ebben a klubkönyvtárban — mint ahogy az természetes is — szép, több ezer kötetes könyvtár működik? Akkor talán kétféle engedély kell? Reméljük inkább azt, hogy könyvtárt vagy klubkönyvtárt nem szüntetnek meg sehol.

Hasznos lett volna a könyvtár működtetésének legfontosabb feltételeiről is irányszámokat közölni. Például a „könyvállomány tervszerű fejlesztéséről” költségvetésből kell gondoskodni, de más forrásból is lehet támogatást szerezni. Mégis mennyi kellene egy évre? (Lakosonként

4—5 Ft; — ezt zárójelben lehetett volna közölni, mint ahogy az olvasók számával kapcsolatban a könyv a lakosság 25⁰/₀-át jelöli meg.)

Az utolsó fejezet a tanács és az intézményvezetők — az iskolaigazgatók, a művelődésiház-igazgató, a könyvtáros vagy könyvtárvezető — és a tanács kapcsolatáról szól és arról a kapcsolatáról, amit a tanács a felettes művelődésügyi szervekkel, a járási és a megyei művelődésügyi osztállyal tart fenn. Kár, hogy itt nem esik szó a szakmai irányító, a módszertani központok szerepéről, arról, hogy a legfontosabb szakmai kérdésekben a tanácsnak a megyei művelődési központ és a megye könyvtár adhat segítséget.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy kiváló kézikönyvhöz jutottak a tanácsok és a szakigazgatási szervek vezetői. Mivel ők ismerik is a könyvet, remény van rá, hogy gyakorlati irányító, fenntartó munkájukban alkalmazzák is a falvak, városok közművelődésének javára. Még nagyobb lenne a kézikönyv haszna, ha a szakmai irányító megyei és járási központoknak is jutott volna belőle egy-egy példány, hogy munkatársaik megismerhessék hasznos tartalmát. (Szerk. Hódos Lászlóné. Művelődésügyi Minisztérium tanácsi főosztálya, 1972. 228 l.)

Szita Ferenc

Világtörténet képekben

A Gondolat *Világtörténet képekben* címmel kétkötetes munkát ad ki. Az első, már megjelent kötetnek, amely az emberré válás kezdeteitől az angol polgári forradalomig terjedő időt dolgozza fel, ós- és ókori részét Hahn István és Szabó Miklós, a középkorit Kulcsár Zsuzsanna írta, illetve szerkesztette.

A terjedelem nagy részét illusztrációk foglalják el, a szöveg nagyon kevés, alig több vezérfonalnál. A szemléltetés minden téren elősegíti a megértést, de kérdés, hogy a tudományban, ismeretterjesztésben átveheti-e a főszerepet? Lehet-e úgy előadni a történelmet, hogy szöveg helyett képek mondjanak el bonyolult eseményfolyamatokat? „Lehet-e képekben bemutatni a nemzeti társadalom kialakulását és felbomlását? Képekben ábrázolhatók-e a termelő erők és termelési viszonyok, sejtethetők-e a rejtett kapcsolatok, összefüggések a társadalmi valóság és a társadalmi gondolkodás között?” — veti fel a problémát az előszóban maga az egyik szerző, Hahn István.

Rögtön megkapjuk rá a feleletet. A csak képekre korlátozódó történelem sok minderről eleve lemond. Számos fontos folyamatot nem tud magyarázni, politikai pályafutásokat nem tud elemezni. De nem is akarja a hagyományos történelemkönyveket pótolni és kiszorítani, hanem csak kiegészíteni. A tudás, amit közvetít kevesebb, de élményszerűbb. A rabszolgák és jobbágyok nyomorult sorát, a katonák, polgárok, papok, nemesek, uralkodók életét ábrázoló jelenetek, a régi festmények, szobrok, érmek, síremlékek, lakóházak, templomok, várak, a gazdasági eszközök, kocsik, hajók, fegyverek, könyvillusztrációk reprodukciói valósággal lenyűgözik az olvasót, azaz helyesebben szólva a nézőt. Hogy ez mennyire így van, erre legjobb példa egy kevés iskolai végezettséggel rendelkező ismerősöm, egy idősebb vállalati kapus. Meglátta a *Világtörténetet*, megvette és azóta — újságotla örömmel — „minden este nézzük a feleségemmel, olyan érdekes. Ez a mi kis múzeumunk”. Aki így ismeri meg a történelem fordu-

latait, annak azok mélyen az emlékeztetésbe rögződnek.

A tárgykör rendkívül széles. Nemcsak a többé-kevésbé ismert országok történetét tárgyalja: Egyiptomot, a görög városállamokat, a római birodalmat, a német-római császárságot, Angliát, hanem olyan népeket is, amelyeknél csak tárgyi emlékek maradtak fenn, írásos feljegyzések ellenben alig. (Ilyenek például a lagasi birodalom, Urarti, Kmer, az ilkanok birodalma.)

A bemutatás nem korlátozódik a politikai történetre, ezzel egyenrangú szerepet kapott a termelési eszközöknek, a kereskedelemnek, közlekedésnek a fejlődése, a művelődés-, művészet-, tudomány- és vallástörténet is.

A tárgyalás kronológikus. Nem követi a történések szokott módszerét, amelyvel egyes nagyobb politikai egységek több évszázados történetének folyamatos elmondása után az időrendben visszagorva áttérnek egy másik ország múltjának elmondására. Hahn, Szabó Miklós és Kulcsár Zsuzsanna az egyidőben lejártszódó folyamatokat egymás mellett ismertetik. Ezáltal sikerül bemutatni a világtörténelem területileg elkülönült eseményeinek egyidejűségét és egymásutánját. Ugyanezzel érzékeltetik azt is, hogy a fejlődés menete nem volt azonos a különböző helyeken: amíg a Föld egyik részén az ősközösség vagy a rabszolgatartás uralkodott, addig másutt már a feudalizmus virágzott vagy éppen a kapitalista fejlődés is megkezdődött.

A szerzőknek hatalmas anyagból kellett kiválasztaniuk azokat az illusztrációkat, amelyek a legjellegzetesebbek, amelyek legjobban érzékeltetik a társadalom-, gazdaság- és művelődéstörténelem egyes szakaszait. Ez a válogatás jól sikerült. Nyilván akadnak olyan képek, amelyek helyett lehetett volna még jellemzőbbeket találni — tökéletes mű nincs —, de olyan alig akad, amelyik felesleges, ide nem tartozó volna.

A nemrég megjelent *Magyarország története képekben* című, hasonló jellegű kiadványtól a *Világtörténet* két tekin-

tetben különbözik: egyrészt abban, hogy itt a szöveg még kevesebb, s ez nem a korszakok különálló bevezetése, hanem szervesen összeépült a képekkel, ezeknek csak részletes aláírása. A másik különbség az, hogy itt a kötet végén levő jegyzetek pontosan megmondják az illusztrációk eredetijének keletkezési idejét, lelőhelyét és — amennyiben a szöveg erről nem tesz említést — a milyenségét is (sziklafestmény, faragott mammutagyar, kódexminiatúra stb.). Mindez nagy mértékben növeli a hitelességet.

A színes mellékletek gyönyörűek, de festőik neve kimaradt a névmutatóból és némelyiknél az ábrázolt dolgok és események jelentését, a korban betöltött szerepét is jó lett volna megmagyarázni. (Pl. XIII. tábla: Beavatási jelenet Pompejiből, XLI. t. Bosch: A gyönyörök kertje, XLII. t. Grünwald oltárképrezsllete.)

Az arányok tekintetében az az érzésem, hogy az ókorak a középkor rovására kevés hely jutott.

A kötet kiállítása csak dicsérhető, a műnyomó papíron jól érvényesül a kb. 2000 fekete-fehér és a 46 színes kép. Elhelyezésük, a tördelés és általában az egész tipográfia ügyes, változatos. Érdeemes feljegyezni a képszerkesztőnek, Szvoboda Gabriellának a nevét.

A *Világtörténet képekben* történeti irodalmunk nagy nyeresége. Átnézése azoknak a tudását is szélesíti, akik járatosak a történettudományban, azok pedig, akik nem nagyon ismerik az emberiség múltját, áttekintést szerezhetnek erről és kedvet kaphatnak a részletesebb megismerésére. Kitűnő anyagot szolgáltat az iskolai tanításnak, színesítheti a népművelési előadásokat, jól felhasználható kiállítások rendezéséhez. 180 forintos ára a terjedelmet — több, mint 700 oldal — és a rengeteg illusztrációt tekintve olcsónak mondható. Minden könyvtártnak be kellene szereznie, ahol pedig csak egy példányt tudnak vásárolni, ott javasoljuk a kézikönyvtári elhelyezést. (Gondolat, 724 l., 64 l. színes melléklet. 180 Ft.)

Vértesy Miklós

SAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRI NAPOKAT rendezett a magyarországi könyvnyomtatás 500. évfordulójának tiszteletére a Somogy megyei szakszervezeti könyvtárhálózat. Az egyhónapos program március 28-án a Somogy megyei szakszervezeti könyvtárosok tanácskozással kezdődött, melynek keretében a magyarországi könyvnyomtatás 500. évfordulójáról tartott előadást *Farkas Béla*, a Somogy megyei Nyomdaipari Vállalat igazgatója.

Az évforduló jegyében ünnepelték meg a költészet napját is. Ebből az alkalomból *Baranyi Ferenc* költőt látták vendégül a megye könyvtárosai. Az eredeti programon felül került sor az Egyesült Izzó kaposvári gyárában az új, szabadpolcos könyvtár felavatására. Az avatáson *Jókai Anna* író-nő találkozott olvasóival. *Fekete Gyula* íróval négy szakszervezeti könyvtárban szerveztek ebben az időszakban jól sikerült író-olvasó találkozót. A rendezvények sorát a *Tatay Sándor* részvételével lezajlott négy író-olvasó találkozó zárta. (—csér—i)

Index acronymorum selectorum

5. Instituta ad artes litterarumque spectantia cum siglis periodicorum additis

Az Akadémiai Könyvtár által kiadott 8 kötetes rövidítésjegyzéknek az 5. sor-számot viselő utolsó kötete is megjelent. Célját, beosztását, használhatóságát és külalakját tekintve nem különbözik az előzőktől: ötnyelvű először vezeti be, ezután következnek a rövidítések betűrendben, a feloldásukkal együtt. (A sorozatot lapunk 1964. 4., 1967. 6. számában Szelle Béla; 1971. 3. és 1972. 4. számában Vértessy Miklós ismertette.)

A kötet első része — az előszó szerint — „az irodalom, művészetek és sajtó területére vonatkozó intézmények neveinek rövidítéseit sorolja fel”. A használóknak azonban tanácsos az előszó figyelmeztetését követniük, s az itt nem található szígláknak utánanézniük a sorozat más kötetiben, mert az állami vagy nemzetközi intézmények például másutt szerepelnek.

A 6500 szígla közt olyanok is találhatóak, amelyeket itt senki sem keres, mert nem intézményekre vonatkoznak. Ilyen mindjárt a sorrendben első rövidítés, az *A*, amely *autographe*-ot jelent, az *F* (film), *ex-lib.* (ex libris) vagy az *il.*, *ill.*, *ills.*, amelyeknek illusztráció, illusztrátor értelemben legalább három tucatnyi feloldásuk van.

A munka második része kb. 10 000 periodika, és gyakrabban idézett kézikönyv állandó rövidítéseit tartalmazza.

Teljességet itt természetesen nem lehet követelni, különösen, ha arra gondolunk, hogy az Otto Leistner által kiadott *Internationale Titelabkürzungen* legalább 40 000 szíglát tartalmaz. Sajnálatos azonban, hogy fontos hazai folyóiratok is kimaradtak, mint például az igen gyakran idézett *EPhK* (Egyetemes Philológiai Közlöny). Hiába keressük az Irodalomtörténeti Közlemények, a Közgazdasági Szemle, a Köznevelés, a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok rövidítéseit, pedig ezeket a német jegyzék is számon tartja. A külföldi periodikák közül — könyvtári kiadványról lévén szó — különösen hiányoljuk a Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, az UNESCO Bulletin kimaradását, a Zentralblatt für Bibliothekswesen pedig, amelyet mindig ZBW-vel rövidítettek csak *ZB* alatt található.

Ezek és az ezekhez hasonló hiányok és hibák csökkentik a kiadvány értékét, amely pedig terjedelmét tekintve a maga 160 000 rövidítésével nemzetközileg is előkelő helyet foglal el.

Az *Index acronymorum selectorum*-nak ez az utolsó kötete nekrológgal fejeződik be, amely a sorozat létrehozójáról és szerkesztőjéről, az 1971 októberében elhunyt *Moravek Endréről* emlékezik meg. (MTA Könyvtára. XIX, 477 l. Soksz.)

Jenőfi M. Imre

bibliográfiák

Újabb ex libris kiadványok

Az utóbbi években nemcsak a folyóirat illusztrációi között találkozhattunk mind több kitűnő ex librisrel, alkalmi grafikával vagy a kisgrafika-művészetéről, kiállításokról szóló tudósításokkal, hanem azt is megfigyelhettük, milyen mértékben nőtt a *műalkotások népszerűsége* a nagyközönség körében is. A nagyobb vidéki városokban is működő növekvő létszámú tagcsoporthoz több mint tíz év óta tevékenykedik hazánkban a *Kisgrafika Barátok Köre*, amely a grafikai lapok gyűjtőit és az alkotó művészeket egyesíti tagságában. A kör élénk szervezeti életének elismerése volt, hogy 1970-ben Budapesten rendezték meg a

XIII. nemzetközi *ex libris* kongresszust. Az egyesület kiadványai — mappák, katalógusok, évkönyv — közül az évente három alkalommal újabban *Kisgrafika* címmel megjelenő értesítőjükre kell felhívunk a figyelmet: könyvtári kiadványok szerkesztői sokat meríthetnek ennek a sokszorosító eljárás nyújtotta lehetőségeket változatosan felhasználó periodikának tanulmányozásából.

Nagyobb időközönként, két évenként jelennek meg a kör színvonalas grafikai mappái, amelyek a nemzetközi ex libris kongresszusokon képviselik a mai magyar kisgrafikát, s amelyeket a kongresszusok résztvevői ajándékkul is megkap-

Andruskó Károly ex librise

nak. Legutóbb a *Helsingörben* rendezett kongresszusra *Magyar kisgrafika 1972* címmel jelent meg mappa, amely 30 eredeti metszetet tartalmaz. Ez a válogatás — mivel az összeállítók minden művésztől csak egy lapot közöltek — szinte teljes sokszínűségében nyújt keresztmetszetet hazai kisgrafika-művésztünkről. A jeles ex libris alkotói múltra visszatekintő *Varga Nándor Lajos*, *Fery Antal*, *Sterbenz Károly*, *Bordás Ferenc*, *Várkonyi Károly* lapjai láthatóan az eddig elért eredményeket őrzik: szerkezük tömör, mondanivalójuk szűkszavúanszellemesen megfogalmazott. *Bordás Ferenc* elsősorban abban különbözik társaitól, hogy többet mesél, nőalakjaival, tájaival, házaival, fáival gazdagabb világot teremt lapjain. Ilyen szempontból körébe sorolható, bár metszsmódja és ábrázolt világa is sajátosan egyéni, a fiatalabb nemzedékhez tartozó *Ágotha Margit*, *Gyulai Líviusz*, *Hajós Éva*, *Józsa János* és *Kovács Gyula*. *Kass János*, *Reich Károly*, *Varsányi Pál*, bár ritkán lépnek a kisgrafika területére, mégis aforizmaszerű könnyedséggel tudnak lapjaikon megmosolyogtatni vagy éppen elgondolkoztatni. Külön kell megemlítenünk még *Diskay Lenkének*, *Perei Zoltánnak*, *Stettner Bélának* a műfaj összes követelményeit kielégítő ex libriseit, különösen örvendezve *Perei Zoltán* fanyar hangú, nagyszerű fametszetének, s kicsit annak is, hogy a hazai és a nemzetközi kiállításokon nagy sikerrel szereplő *Diskay Lenkétől* éppen a *Jászberényi Városi-Járási Könyvtár* részére készített kitűnő ex librist láthatjuk a mappában. Bár is-

mertetőnkben elsősorban csak neveket sorolhattunk fel, reméljük: legalább ezek említésével sikerült érzékeltetnünk, hogy a kisgrafikai alkotások műfajában, elsősorban a *könyvvel, olvasással szorosan összefüggő ex libris művészet területén* olyan korszerű képzőművészeti formanyelv van kialakulóban, amelyet a művelődés sokoldalú lehetőségeit kereső *könyvtárosnak értenie, becsülnie kell.*

Egy másik kiadvány bemutatásával is jó példát találunk arra, hogy a kisgrafikai lapok megismerése, gyűjtése milyen módon kalauzolhat a könyvek által rendszerezett ismeretek között. A közel múltban *Budapesten* rendezett *I. borvilágverseny* idején a *Mezőgazdasági Múzeum* nagyszabású kiállítást rendezett *Szőlő és bor a kisgrafikákon* címmel. A bemutatott gyűjteménynek külön története van. 1969 őszén *Lippóczy Norbert* Lengyelországban élő, magyar születésű mezőgazdász mérnök a múzeumnak ajánlódokozta csaknem 800 darabból álló ex libris gyűjteményét, amelynek témája a szőlő és a bor. A kollekcio összegyűjtését a szőlőhegyekkel koszorúzott Tokaj-Hegyalja sugallta, ahol *Lippóczy Norbert* korábban élt, s ahol családja két évszázadon át foglalkozott szőlőműveléssel. Az adományozással kapcsolatban kiadott katalógus lehetőséget teremtett az immár múzeumi gyűjtemény további kiegészítésére. Hazai és külföldi ex libris-barátok nagy számban igyekeztek felkutatni ilyen témájú grafikákat, kiterjesztve a gyűjtés körét a szőlővel és a borral kapcsolatos alkalmi grafikákra is, mint például az üdvözlőlapok, értesítések és egyéb személyes vonatkozású kisgrafikák. A gyűjteményt leíró s az említett kiállítás alkalmával megjelent katalógus így már több mint másfélszer darab kisgrafikát sorolhatott fel. A *dr. Semsey Andor* ál-

Varsányi Pál horganymetszete

Kass János ex librise

tal összeállított és szinte a retrospektív bibliográfia igényével készült kiadvány kiemelkedő tudomány- és művészettörténeti forrásmunka. Összesen 29 ország 509 művésznének lapjait lajstromozza az alkotók neve szerinti betűrendben. Legtöbbjük (73) természetesen magyar művészek közül kerül ki, utánuk a németek következnek 67-en, majd a lengyelek 62-en, csehszlovákok 58-an, franciák 42-en. A katalógus a művészek nemzetisége és az egyes grafikák azonosításához szükséges adatokon kívül, amennyiben az ismert, közli az alkotók születési és halálozási időpontját, a lapok készítésének évét, opus-számát is. Mindez nemzetközi viszonylatban is alkalmassá teszi a kiadványt a kisgrafikai művészetről, művészekről való tájékozódásra, tájékoztatásra. A bibliográfiai teljességre való törekvést mutatja az is, hogy a katalógus felsorolja a gyűjteményben csak másolatban szereplő műveket is. Időrendben a jegyzék *Albrecht Dürer*, *Lucas Cranach* könyvjegyeinek bemutatásáig tekint vissza s vezet végig a meg-megújuló kisgrafikai művészet különböző stílusáramlatain napjainkig, mindig a szőlős-boros motívumok jelenlétét vizsgálva. Mondanunk sem kell, milyen érdekes, színes világba kerül az olvasó a 88 illusztráció nézegetésekor. A legrégebb lapokon a szőlő még csak dekorációs elemként szerepel, de benne láthatjuk az egészség jelét, a termékenység szimbólumát is. Majd feltűnnek a szőlőműveléssel és feldolgozással kapcsolatos eszközök, az európai szőlőkultúra érdekes dokumentumai: elszázi szüretelő puttony, régi tokaji bálványhajtó stb. Megjelennek a

szüretelő, szőlőtaposó és préselő alakok, majd a legkülönfélébb edények, a jellegzetes spanyol csörösüvegtől népdalaink csikóbőrös kulacsáig. Láthatjuk a hányatott életű zsoldost, a vidám szerzetest, a nagyevő-nagyívó Falstaffot, a mondabeli holdbautazó lengyel nemes. Csupa olyant, ami szinte készletet a további megismerésre, mint ahogy a lexikonok tömören megfogalmazott cikkei is további elmélyedésre bíztatnak.

Az *ex libris* gyűjtés jelentőségét közművelődési intézményeink közül elsőnek talán a *Heves megyei Könyvtár* ismerte fel. Tekintélyes, gazdagodó grafikai gyűjteménye köré a kisgrafikával foglalkozók kisebb műhelyét hozta létre: kiállításokat rendez, kiadványokat jelentet meg, melyek közül a legutolsó *Galambos Ferenc: A magyar ex libris irodalom bibliográfiája* hézagpótló, hosszú idő óta várt mű. Hogy milyen sürgető gyakorlati igényeket szolgál a kiadvány, mi sem mutatja jobban, mint hogy a szerzőnek német nyelven, dán—magyar együttműködéssel már 1968-ban jelent meg hasonló összeállítása, amely 68 könyvjellegű művet sorol fel. A most kiadott, 691 tételt tartalmazó kötet, az első nemzeti *ex libris* bibliográfiánk. Noha nem foglalhatta magába a szerző által összegyűjtött teljes anyagot, mégis nagy nyeresége könyvkultúránknak. Időben az 1920 és 1970 között megjelent irodalmat — könyveket, folyóirat- és újságcikkeket — tárja fel. Az 1920 előtt megjelent közlemények száma csekély, mert a magyar *ex libris*-művészet a század elején indult. Nem szerepelnek a bibliográfiában a külföldi *ex libris*ek történetére, a művészekre és a gyűjteményekre vonatkozó cikkeket, kivéve a külföldi művészek

Reich Károly linómetszete

magyarországi kiállításaira és a külföldi ex libris egyesületek tevékenységére vonatkozó irodalmat. Megtaláljuk viszont az ex librisszel rokon művek (családi vagy alkalmi grafika) irodalmát is, valamint a külföldön megjelent nem magyar nyelvű, de magyar ex librisre és kisgrafikára vonatkozó munkákat.

A bibliográfia fejezetei a következők: *bibliográfiák az ex librissről általában, ex libris és kisgrafikai mappák, történeti rész* (az egyes művészekre vonatkozó irodalommal), *kiállítások, kongresszusok, egyesületek*. A viszonylag gazdag fejezetbeosztással a szerkesztő sokféle szempontú tájékozódásra adott lehetőséget, az időrendi beosztás pedig az *ex libris történeti áttekintését* szolgálja. Az alkotókra vonatkozó irodalom összegyűjtésére a névmutató ad lehetőséget: ugyanattól a művésztől ugyanis találhatunk mappát a mappákat felsoroló betűrendes fejezet-

ben, tanulmányt a történeti részben, vagy kiállításairól szóló híradást a kiállításokat felsoroló fejezetben. Bár a névmutató használatának gyakorlatára bátran épít a bibliográfia, a szerző néhány esetben a betűrendes felsorolást találta jobbnak. Például a bibliográfiákról vagy az ex librissről általában szóló írások felsorolása esetében lemondott az időrendi szemlélődés lehetőségéről. A betűrend elsősorban a gyors visszakeresést szolgálja ezekben az esetekben. Erre a ki egészítések során lesz szükség.

Szólnunk kell még a jelzetelek, elemző címeírások pontosságáról: a folyóiratcikkeknel a megjelenés éve mellett jelöli a periodika évfolyamát is, egy-egy közlemény esetleg több megjelenési helyét is említi stb. A bibliográfiának a *tájékoztatói kézikönyvek* közt a helye.

Arató Antal

A Z ISMERTETETT MŰVEK

Magyar kisgrafika 1972. Kisgrafika Barátok Köre. 1972. 8 l. 30 t.

Dr. Semsey Andor: Szőlő és bor a kisgrafikákon (katalógus). Magyar Mezőgazdasági Múzeum, 1972. 92 l.

Galambos Ferenc: A magyar ex libris irodalom bibliográfiája (1920–1970) (Bev. Ebergényi Tibor). Heves megyei Könyvtár, 1972. 72 l.

Mezőgazdasági irodalom

A József Attília Megyei Könyvtár (Tatabánya) terjedelmes kötetben adta közre mezőgazdasági állományáról készült katalógusát. Az előző tanulása szerint az a szándék vezérelte az összeállítót (*Kreitler Imrénét*) és a közreadókat, hogy az élelmiszer-gazdaságban dolgozó vezetők és szakemberek kezébe segédeszközt adjanak, amelynek segítségével szakmájuk irodalmában tájékozódhatnak. A hasznos vállalkozás megvalósítása néhány olyan hibát is hordoz, melyet a következő kiadás érdekében és más könyvtárak hasonló kiadványainak segítése céljából meg kell említenünk.

Elsősorban az anyag rendszerezése vitatható. A kiadványban rendezési alappul az *Agrárirodalmi Szemle* című referálólappal beosztási elvét választották. A választás helyesellhető, azonban a havonta megjelenő referálólappal egy-egy száma főként folyóiratcikkekkel készült 3–4000 referátumot rendszerez, így ott indokolt egy-egy szakterület igen részletes bontása (az alfejezetek száma 550). Megfontolandó azonban, hogy alkalmazható-e ilyen nagy mértékű részletezés a lényegesen csekélyebb számú, hozzávetőleg 2000 dokumentum esetében. A könyveket, periodikákat, témadokumentációkat,

fordításgyűjteményeket vegyesen tartalmazó összeállításban jó néhány alfejezetnek csak a megnevezését közli a katalógus, dokumentum nincs a szakcsoportba besorolva, emiatt feltétlenül indokolt lett volna a *csoportok összevonása*.

Az Agrárirodalmi Szemle szakrendjének gépies átvétele néhány egészen furcsa dolgot eredményezett. Íme két szembevetendő: a megyei könyvtár mezőgazdasági folyóiratállománya a Mezőgazdasági tájékoztatás című szakcsoportba került. Az Agrárirodalmi Szemle-ben a Mezőgazdasági tájékoztatás c. szakcsoport hatodik alcsoportja a Sajtó, film, rádió, televízió nevet viseli, s azokat a referátumokat sorolja fel, amelyek a sajtóról, a rádióról szóló cikkek alapján készültek. Ezt nem lehet úgy felfogni, mintha a folyóiratok felsorolására alkalmas szakcsoport volna!

A másik furcsaság: Az Agrárirodalmi Szemle a „Növényvédelmi szakterület” után külön csoportot képez a következő címmel: a Növényvédelmi Információk és Közlemények Tartalmából. Ebben a csoportban a Növényvédelmi Információk és Közlemények című negyedévenként megjelenő, bővebb ismertetéseket, cikkeket közlő szemle néhány címére

hívja fel a figyelmet az Agrárirodalmi Szemle. A tatabányai katalógus is pontosan a fenti megnevezéssel képez szakcsoportot, de az ide sorolt tételeknek semmi közük sincs a Növényvédelmi Információk és Közlemények című kiadványhoz, hisz csupán egy szakdolgozat és egy tudományos ülésről szóló kiadvány szerepel az említett címszónál.

A feldolgozás módjáról is néhány szót. Mint az előzőekben is már említés történt róla, az egyes szakcsoportokba a különböző dokumentumfélék vegyesen kerültek be. Mivel néhány kiadványfajtát — évkönyvet, kongresszusi kiadványt, cikkgyűjteményt — analitikusan dolgozott fel a katalógus, oldalakon keresztül a legkülönbözőbb cikkek címét olvashatjuk, csupán abból az okból, hogy maga a kiadvány az első cikk témája szerinti szakcsoportban található. Ezeket a kiadványokat nem kellett volna analitikusan részletezni, hanem a megfelelő szakcsoportba helyezni — például a közreadó testület szerint. Erre az első fejezet megfelelő alfejezetében lehetőség is van. (Kutatási és kísérletügyi intézmények, Kongresszusok stb.) A kiadvány tartalmát az érintett szakcsoportoknál, ahová téma szerint illik, a kiadvány tételszámára való utalással lehet feltárni. Így a tájékozódás is könnyebb, és nem terheli a kiadványt fölösleges felsorolások.

A fogalmak téves értelmezéséből adó-

dik, hogy azonos csoportba kerül például a Cukoripari zsebkönyv és Az élelmiszer-gazdaság vertikális kooperációja című tanulmánygyűjtemény. A szakcsoport megnevezésénél — Mezőgazdasági termény- és termékismeret — zárójelben közli a szerkesztő, hogy itt az „élelmiszeripar”, „élelmiszergazdaság” témákat szerepelteti. Pedig mindkét összetett szónak csupán első tagja „élelmiszer”, de már az összetételben nem azonos fogalmak.

A jegyzék használatát megkönnyítő útmutatóban az összeállító hangsúlyozza, hogy a kiadvány a mezőgazdasági tudományok és alaptudományok és határterületek irodalmából a könyvtár állományában meglévő valamennyi művet tartalmazza. De ha *szakirodalmat* adunk, a *szakemberek számára* szánt irodalmat akkor is meg kell rostálnunk, ha a mű egyébként az ETO szerinti feldolgozásban szakszámot kapott. Néhány tételt (pl. ifjúsági ismeretterjesztő műveket és állatregényeket) véleményem szerint fölösleges volt a jegyzékbe felvenni.

A felsorolt hibákat el lehetett volna kerülni, ha a kézirat *lektora* mindezeket észrevételezi. De egyáltalán volt lektora a műnek? Mert a neve nincs feltüntetve a kiadványon. (József Attila Megyei Könyvtár. 1972. Tatabánya, 395 l.)

Billédi Ferencné

Műszaki bibliográfia 1970.

Immár nyolcadszor jelenik meg évente a Műszaki bibliográfia, melyet Jánszky Lajos szerkeszt. Az évenkénti megjelenés a műszaki tudományok felgyorsult fejlődése következtében vált szükségessé. Noha a kötet az 1970-ben kiadott hazai műszaki kiadványokat regisztrálja, több 1969-ben vagy korábban megjelent művet is tartalmaz. Ezek nagyrészt kereskedelmi forgalomba nem került munkák, vagy a különféle dokumentációs intézmények kiadványaiból tevődnek össze, amelyeknek felvételét a szerkesztő ezáltal is fontosnak tartotta.

A bibliográfia a korábbi gyakorlatnak megfelelően ETO szerinti rendszerben csoportosította anyagát. E rendszer korlátait — amelyekről már annyiszor írtunk — a szerkesztő azzal próbálta enyhíteni, hogy több esetben (például a híradástechnika, a bányászat és az élelmiszeripar esetében) a szak szerinti csoportosításban nem alkalmazta következetesen az ETO szerinti beosztást. Ezért a kötetet részletes betűrendes tárgymutatóval

egészítette ki, amely mind az ETO szakjainak nevét, mind az egyéb szakcsoportok tételeinek tárgyszavait tartalmazza. Az eligazodás megkönnyítésére a tárgyszavakat a szinonimák figyelembevételével több változatban is közli (például autó, gépkocsi). Mindez kétségkívül megkönnyíti az áttekintést. A több témakört összefoglaló vagy érintő művek valamennyi fontosabb tárgyköri csoportosításban megtalálhatók. A művek a szakcsoportokon belül a szerző vagy a címszó szerinti betűrendben következnek. A több szerzős művek csak az első szerző szerinti sorrendben találhatók. A kötetet betűrendes szerzői névmutató egészíti ki, amely valamennyi szerzőt, átdolgozót és szerkesztőt felsorolja, a közreműködők és a fordítók kivételével. A tételek címleírásai következetlenségét a szerkesztés csak részben küszöbölhette ki, minthogy a különböző könyvtárak egyébként szabványos címleírásainak egységesítése igen nagy munkát jelentett volna. A bibliográfia a tételeket rö-

vidített címléírással közli. A kötet szerkezeti és tartalmi felépítése nagyjából megfelel az előző évi gyakorlatnak. Eltérés csak néhány szakcsoport esetében van, ahol a szerkesztő figyelembe vette az ETO új hazai kiadásában használatos terminológiát.

A bibliográfiába a következő kiadványtípusok kerültek:

1. A Magyarországon megjelent magyar és idegen nyelvű könyvek, valamint a hazai és a külföldi kiadók közös kiadásai;
2. a sorozat keretében megjelent különlenyomatok;
3. a prospektusok, valamint a katalógusok közül az egy-egy ágazatot érintő átfogó kiadványok, az országosan érvényes normák, kivitelezési szabályzatok, tervezési irányelvek és műszaki előírások;
4. egyetemi tankönyvek, segédkönyvek és a Mérnöki Továbbképző Intézet kiadványai;

5. a balesetelhárítással, munka- és egészségvédelemmel foglalkozó kiadványok;

6. ismeretterjesztő kiadványok — műszaki értékük szerint erősen megrostálva.

A gyűjtés tartalmi köre a kifejezetten műszaki jellegű műveken kívül a következő fontosabb szakterületekre is kiterjedt:

a) A matematika, a fizika, a kémia, a földtan, a meteorológia anyagára; b) az összefoglaló statisztikai kiadványokra; c) a közgazdaság ipari vonatkozású kiadványaira; d) a kemizálással, öntözéssel és a gépesítéssel kapcsolatos munkákra.

Az 1970-es év hazai műszaki könyvtermését regisztráló bibliográfia információs értéke alapján mind a könyvtárosok, mind a különféle szakterületek iránt érdeklődő kutatók számára hasznos. (1972. Műszaki, 194 l. 34 Ft)

Bagi János

SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

Az OSZK HÍRADÓ, az Országos Széchényi Könyvtár pártszervezetének és szakszervezetének lapja tízhónapos szünet után jelentkezett újra: 1973. évi 1—2. számának bevezetője a kényszerű kihagyást főként a tavalyi nagy nemzetközi rendezvények okozta munkatorlódással indokolja. (Szerencsére az intézmény vezetősége tudatában volt annak, hogy a nemzeti könyvtár életéről tájékoztató orgánium megjelentetése közügy, és a könyvtáros közvélemény jogosan számontartja az immár 16. évfolyamába lépett híradó rendszeres jelentkezését.) — Az összevont (jan.—febr.) szám közli az intézet 1972. évi működéséről írt beszámoló első részét, megemlékezik a tavaly elhunyt *Dezsényi Béláról*, ismerteti a könyvtár kiadványait, s gyarapodásának egyik jeles darabját, a Mirabeau könyvtárából származó francia anatómiai atlaszt. Szakirodalmi tallózó rovatában hazai és külföldi sajtócikket ismertet, különös tekintettel a nemzeti könyvtárak kérdéskörére. Általános érdekű a megosztott katalógizálás, a „shared cataloging” vállalkozás ismertetése, hisz ebben hazánk részvételére is sor kerülhet. Ugyancsak közérdekű az a hír is, hogy a Várban épülő székház toronyraktárai 1973 őszén beköltözhetővé válnak, s így megnyílik a lehetőség a nemzeti könyvtár legégetőbb raktározási gondjainak megoldására.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓ („a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közlönye”) idei első (jan.—febr.) számának tartalmát a Petőfi-évforduló és a 100 éves Budapest témakörei határozzák meg: vetélkedőkről, szavalóversenyekről, kiadványokról, a „Budapest gyűjtemény” forgalmáról számol be velük kapcsolatban a folyóirat, és közli *Benjámín László* igen szép ünnepi megemlékezését, amely a könyvtár munkatársainak januári továbbképzési összejövetelén hangzott el. A híradó ébren tartja a bibliobusz iránti érdeklődést is, újból foglalkozik a hatásvizsgálatokkal és beszámol a Vadász utcai könyvtár figyelemre méltó kezdeményezéséről: Mivel e könyvtár olvasótoronának több mint negyede, 1200 ember 60 évnél idősebb, az V. kerületi úttörő szövetséggel együtt megszervezték rendszeres könyvellátásukat. Az öregek könyvtári szolgálatát megbízólevéllel ellátott úttörők végzik. — A hálózat eredményeit és gondjait összegező jelentés ismertetése nemcsak a nyomasztó gondoknak ad hangot, hanem néhány örvendetes tényről is hírt ad. Ezek: a Fővárosi Tanács napirendre tűzte a könyvtár fejlesztési tervének és a központi könyvtár helyzetének megtárgyalását; két gyermekkönyvtár nyílt; az idén el kell készülnie a nagy Budapest-bibliográfia befejező kötetének (a mutatók kö-

tete) és a szociológia-történeti bibliográfia 2. kötetének.

A BORSODI KÖNYVTÁROS 1973/1. jelzésű száma több értékes, maradandó összefoglalást közöl, mely a megye könyvtártörténetének tanulmányozásához mindenkor jó segítséget nyújthat: ilyen például a megyei könyvtárhálózat húsz éves útjának áttekintése és az ehhez kapcsolható eseménynaptár (1947—1972). (Vajon gondolnak-e rá más megyékben, hogy máris elkéstek, ha nem fogtak hozzá az ilyen időrendi táblázat elkészítéséhez? Minden nap újabb és újabb adatok merülhetnek feledésbe, fontos dokumentumok veszhetnek el. Egyetlen jellemző példa: a *Bódvavölgyi Könyvtáros* — tudomásunk szerint — az első járási könyvtári híradó volt az országban. Megjelenési idejének, legalábbis hónapjának ismerete nemcsak a borsodi, hanem az országos könyvtártörténet számára is fontos lenne; az időpontról mégsem kapunk pontos tájékoztatást az említett eseménynaptárból, amely csak az évet közli — ennyit a Könyvtárosból is tudtunk.) A nagyon tartalmas számból más cikkeket is kiemelhetünk: csaknem valamennyi fontos könyvtárügyi területről (iskolai könyvtárak a megyében és a székvárosban; szakszervezeti könyvtári eredmények és gondok a diósgyőri könyvtár munkájának tükrében; a falusi körzeti könyvtárak helyzete) és ágazatról — a helyismereti munkával kapcsolatban például a megyei könyvtár képgyűjteményéről — olvashatunk jó írásokat. Rendkívül érdekes cikk szól az 1590-ben megjelent vizsolyi bibliáról és ennek bölcsőhelyéről. A jó megjelenítő képességről és gazdag ismeretanyagról tanúskodó riport élvezetét azonban helyenként „túlírt” részletek, bizarr hasonlatok és képzavarok rontják („Mik-sák, Rudolfok, Zápolyák, Báthoriak és Szulejmánok játszottak vegyepárost az ország testén”...), stb. stb. Az ilyen esetekben, bármennyire is szürkítésnek tűnhet, vastag ceruza való a szerkesztő kezébe. — A könyvtáros-olvasó aggodalmát egy olvasási verseny is felkeltheti: A megyei KISZ-bizottság és a két nagy könyvtárhálózat által meghirdetett idei versengés igen jó vonása, hogy — a régebbi szokástól eltérően — nem a könyvtárosok, hanem az alapszervezeti kulturális felelősök szervezik, viszont az egész pályázat értékét kétszerezéssé teszi egyoldalúan mennyiségi szemlélete: „Az értékelés a könyvtárból kikölcsönzött könyvek egy főre eső átlaga szerint történik. Amelyik alapszervezetnél vagy klubnál ez a mutató a legnagyobb, az nyeri a versenyt.”

A FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS februári (1973/1.) száma dicséretes módon „folytatja” a tavaly szeptember

14-én Székesfehérvárott megrendezett országos könyvtárépítészeti tanácskozást: a könyvtár tervezett új épületének programtervéről öt könyvtáros — köztük négy „kivülálló” — mondja el véleményét, és tesz javaslatot továbbfejlesztésére. Az olvasásvizsgálat témakörében két szakszervezeti könyvtár (Videoton, a Dunai Vasmű Vörösmarty Könyvtára) olvasóinak irodalmi érdeklődéséről olvashatunk egy-egy beszámolót. A Videotonban a fizikai dolgozók, a dunajvárosi könyvtárban a szakmunkás-olvasók érdeklődését vizsgálták. Az eredmények általában megegyeznek a hasonló vizsgálódások megállapításaival. Az iskolai könyvtárak bemutatása keretében sajátos területre irányítja a közfigyelmet a nevelőotthoni könyvtárakról szóló cikk: a megyében hat nevelőotthon működik, ezekben 618, 3—18 éves korú gyermekek, illetve ifjú él. A könyvtári munka még meglehetősen kezdetleges állapotban van ezekben az intézetekben, de a jövő biztató: az otthonok viszonylag jó anyagi helyzete, a könyvtáros-nevelők lelkes munkája és a növendékek segítőkészsége jó lehetőségeket nyújt a felemelkedésre. A könyvtárakat bemutató rovatban a megyeszékhely városi hálózatának központjáról és magáról a hálózatról olvashatunk alapos ismertetést. A híradó beszámol a tanácsi és szakszervezeti hálózat 1972. évi statisztikai eredményeiről is: a megyében 940-nel nőtt a tanácsi és 38-cal a szakszervezeti olvasótábor. Súlyos következményekkel járhat azonban a beszerzési keretek alakulása a tanácsi hálózatban: *egy év alatt 255 000 Ft-tal csökkent a megyei állománygyarapítási keret, a községi és a nagyközségi könyvtárakban pedig még nagyobb a visszaesés (286 000 Ft). A póthitelből és az egyéb forrásokból eredő támogatások csaknem teljesen megszűntek.*

A KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁROS 16-os jelzésű száma, amely áprilisban látott napvilágot, változatos tartalmú: a Petőfi-évfordulóval, a magyar könyv félévezredes jubileumával és a Csokonai-évfordulóval kapcsolatos írásokon, megemlékezéseken kívül mérlegre teszi a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak elmúlt évi eredményeit (a tanácsi hálózat könyvtáraiba 268, a szakszervezeti könyvtárakba 800 olvasóval többen iratkoztak be, mint egy évvel korábban; a tanácsi hálózat lakosonkénti 4,14 Ft-os könyvbeszerzési átlaga mögött a városokban 5,67 Ft, a falvakban azonban csak 2,77 Ft (!) rejlik — viszont az olvasók arányában alig van különbség: 14,17%, illetve 14,22%), de legalább ennyire érdekes az idej tervről szóló közlemény, illetve annak néhány

pontja. Ezek között szerepel a távlati hálózatfejlesztési elképzelések jóváhagyása, a két nagy hálózat által közösen lebonyolítandó „Komárom megyei könyvtári hét” megrendezése, a gyermekkönyvtári segítők esztergomi hagyományos „könyvbarát”-táborozása, továbbá a megyei könyvtár két nagy vállalkozása: a helyismereti gyűjtemény katalógusának kiadása és a „Tatabányai kislexikon” megjelentetése. — A 60-as évek elején a Komárom megyei Könyvtár az elsők között épített ki jó kapcsolatokat a termelőszövetkezetekkel, foglalkozott ezek üzemi kézikönyvtáraival. E munka felújításáról szintén olvashatunk a híradóban. Igen szép teljesítményekről és munkáról számol be az *Ácsi Községi Könyvtár* elmúlt évi tevékenységét ismertető cikk. Kár, hogy a tartalmas munkát szerencsétlen körülmények zavarják: az elmúlt évben egyharmadával csökkent az állomány gyarapítására fordítható összeg, s emiatt a könyvtár nélkülözhetetlen kézikönyveket sem szerezhetett be.

A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ-nak, a Nógrád megyei Könyvtár híradójának 1972/4. jelzésű száma már az idei évben jelent meg, amit az is bizonyít, hogy a december 31-i állapot szerint közli az elmúlt évi megyei statisztikai adatokat. A nagyszámú táblázatot hosszabb szöveges elemzés egészíti ki. A korábbi gyakorlathoz hasonlóan a két részből áll az egész híradó — kár, hogy a szakszervezeti adatok nélkül. A beszámolóból érdemes idézni néhány adatot, illetve megállapítást: Az eredeti költségvetési beszerzési keretek növekedése ellenére az állománygyarapítási pénz az elmúlt két évben csaknem 160 000 Ft-tal csökkent. Ennek oka az „egyéb forrásból” eredő juttatásoknak, például a minisztériumi és a megyei tanácsi támogatásnak összezsugorodása, illetve alkalmasszerűsége. Ebben a megyében is emelkedett az olvasók száma az 1971. évi stagnálás után; a növekedés — 903 olvasó — legnagyobb része a 25—29 évesek korosztályában jelentkezik (696). A Petőfi-emlékkönyvtárak jövője szempontjából biztató, hogy többségük már az építkezés előtt is 20—25%-os olvasói arányt mutathat fel. Patak 5,3%-os (!) olvasói aránya azonban a feladat nagyságára is utal, amit az új könyvtárnak Petőfi szellemében teljesítenie kell.

A TOLNAI KÖNYVTÁROS idei első száma szintén közöl elmúlt évi mérlegeket: a két nagy hálózat beszámolója szerint mindkét hálózatban növekedett az olvasótábor. 1972-ben a tanácsi hálózat 1308, a szakszervezeti 669 olvasóval toborzott többet, mint 1971-ben. — Egyébként erről a nagy újszerűséggel szer-

kesztett híradóról örömmel jegyezhetjük meg azt is, hogy a *megyei híradók élvonalába küzdötte fel magát*: cikkeinek többsége változatos területekről veszi témáját, szerzői gárdájában mindig újabb és újabb nevek tűnnek fel, s a szerkesztés arra is ügyel, hogy a sokszorosítás korlátait szépen illusztrált, gondosan „tördelt” oldalakkal ellensúlyozza. A „külső” szerkesztők bevonása a cikkírók közé nemcsak friss gondolatokat hozhat, hanem egyik-másik helyi feladat országos nézőpontból való értékelését, megvilágítását is jelentheti. (Ilyen például *Futala Tibor* írása a tanácsok nemzeti-ségi könyvellátási feladatairól.) A híradó e számának egyéb cikkei között összefoglalást olvashatunk az új tanács-törvény könyvtárügyi kihatásairól: bár a cikk csak a dombóvári járás adataira támaszkodik, tanulságai más járásokra is érvényesek. Érdekes a megyei könyvtár zenei részlegének létrehozásáról szóló tervezet, s közérdekű a lap két irodalom-történeti-helytörténeti közleménye: *Gál István* írása Babits megmaradt könyvtáráról és annak Szekszárdra viteléről, valamint *Miszlay Saroltának* Petőfi sárszentlőrinci hónapjairól készített dolgozata (ez utóbbi a színvonalas „Továbbképzés”-rovatban jelent meg) a híradók legjobb helyismereti-helytörténeti törekvéseit testesíti meg, s alkalmas arra, hogy a könyvtári munka rangját emelje a megyében, de annak határain túl is.

A VAS MEGYEI KÖNYVTÁRKÖZI BIZOTTSÁG ÉRTESETŐJÉ-nek 1973/1. számában két cikk is tárgyalja a tanácsok könyvtárirányító tevékenységét: az egyik írás a községi testületi ülések elé kerülő könyvtári beszámoló kérdéskörével, a másik a felügyeleti vizsgálatok törekvéseivel és eredményeivel foglalkozik. (Ez utóbbi cikket a sárvári járási felügyelő írta.) Az olvasószolgálati témák között a „Kell a jó könyv” pályázat alapos és őszinte értékelését találjuk, továbbá beszámolót a szakmunkástanulók könyvtári ellátásával kapcsolatban végzett felmérésről, valamint egy vázlatot is olvashatunk, amely a gyermekek lexikon- és kézikönyv-használati foglalkozásához készült. Az „Örökségünk” rovat a 90 éves *Balázs Sándort* mutatja be. A Vas megyei híradó és számából hiányoznak a tanácsi könyvtári területen kívül eső témák és szerzők, viszont ki kell emelni a minden könyvtártípust érintő közérdekű rovatot: a „Tájékoztató szolgálatunk jelenti” címmel közölt jegyzék a megyei könyvtár által 1972. júl. 1. és dec. 31. között készített irodalomkutatásokat sorolja fel, hogy a lista alapján más könyvtáraknak is segítséget nyújthasson. E vállalkozás jelentőségét nem lehet túlbecsülni!

KÖNYVÁTRI KIADVÁNYOK

**IDŐSZERŰ KÉRDÉSEK-
KEL FOGLALKOZÓ FOL-
YÓIRATCIKKEKRŐL**
kéthetente ad ki röplap bibliográfiát a veszprémi SZMT könyvtár. (Pl. Mit írnak a folyóiratok a választásokról?... a lakáskérdésről?... a bérről? stb.) Az egy-két gépelt oldalas jegyzékek a kérdést röviden megvilágító jogszabályból, szakkönyvből vett idézettel kezdődnek, majd a cikkek felsorolása következik a szerző, a cím és a folyóirat-szám megjelölésével. A könyvtár így kíván lehetőséget adni az érdeklődőknek, hogy megismerkedhessenek az adott téma legfrissebb információinak anyagával. A jegyzékeket a könyvtáron kívül megkapják a megyei szakmai bizottságok is. Az SZMT könyvtár tervei szerint a megye négy szakszervezeti körzeti könyvtára a jegyzéket helyi anyaggal egészíti ki, majd eljuttatja az szb aktivistákhoz, valamint az esti egyetem és a marxista középiskola hallgatóihoz.

A Pécsi Megyei Könyvtár bibliográfiai röplapot adott ki **A MINDENSÉG SZERELME** címmel. Az összeállítás az 1972—73. évben megjelent verseskötekekből válogat. A címlapot Vata Emil megragadó rajza díszíti.

BORSOS MIKLÓS grafikáiból nagyszabású kiállítást rendezett a Debreceni Egyetemi Könyvtár, és megjelentette a kiállítás katalógusát is. A lébilíncselően szép kiadvány reprodukciói csaknem mind illusztrációk, többségükben a művész és a vers ihlető találkozásáról vallanak. Borsos Miklós mélyen átéli az irodalmi művet, nemcsak gondolati tartalmát és hangulatát fejezi ki, de zenéjét is, grafikáinak hullámzó vonalvezetése, harmóniát sugárzó kompozíciója mindenütt

érezeti a vers ritmusát. Költészet és irodalom ilyen összefonottsága csak olyan sokoldalú művésznél lehetséges, mint Borsos Miklós: kiállításának legmértöbb helye valóban a könyvtár volt.

PETŐFI BREVIARIUMOT adott ki a Debreceni Megyei Könyvtár Karcza Zsófia összeállításában. Miként címe is jelzi, „rövid” szövegek — vers- és prózai idézetek — gyűjteménye ez a szép füzet, melynek célja, hogy egy-egy gondolat-kör szerint (pl. szabadság, szerelem, család, szülőföld stb.) csoportosítva kevésbé ismert, de nagyon jellemző sorokat közöljön, s általuk közelebb hozza a költőt az olvasóhoz. A fejezetek élén egy-egy címül választott idézet utal a tartalomra. A kitűnő összeállítás első-sorban diákok számára készült, de minden korosztály élvezettel lapozhatja; a szerkesztői szándék által célbavett olvasóréteg pedig leginkább az utolsó fejezetben („Ajkamra fel-felröppen a mosoly...”) lelheti örömét: megismeri belőle a vidám, szellemes, „humoros” Petőfit. A sokszorosított füzetet Gonda Zoltán illusztrációi díszítik.

ADATOK VESZPRÉM MEGYE közművelődéséről 1972 címmel könyvecskét jelentetett meg a Veszprémi Megyei Könyvtár, izléses kemény kötésben, háromszáz példányban. Összeállítói — Poór Ferenc és Tóth Dezső — minden kulturális intézmény — művelődési otthonok, múzeumok, mozik és a veszprémi színház — működési adatait felsorolják, módot adva ezzel az egymáshoz való viszonyításra is. A könyvtárosok számára természetesen a tanácsai, szakszervezeti és az iskolai könyvtárak ellátottsági és működési mutatói a legérdekesebbek. Néhány adat a

kiadványból: a városok közül a megyeszékhelyen a legmagasabb az olvasók aránya (19,21%); míg a járáások közt 27,23%-os olvasói arányával a tapolcai vezet. Az egy lakosra jutó állománygyarapítás összege is Tapolcán és járásában a legmagasabb: 9,47, illetve 7,57 Ft.

JOGELŐDJE ALAPÍTÁSÁNAK 25. ÉVFORDULÓJÁT ünnepelte az elmúlt évben a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Információs Központja, ismert nevén az Agriinform, melynek szervezetében a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár is működik. A jubileum alkalmából kiadott évkönyv — egyebek között — a szakmai tájékoztató intézmények munkatársainak intézményük működését áttekinthető, eredményeit összegző írásait tartalmazza. Az évkönyv záró fejezetében szakemberek, köztük Bencsik István, a Hazafias Népfőiskola és Belák Sándor akadémikus, a keszthelyi Agrártudományi Egyetem rektora nyilatkoznak arról a nélkülözhetetlen segítségről, amit a mezőgazdasági szakirodalmi tájékoztatás ad munkájukhoz. A felhasználók megnyilatkozásai híven tükrözik a tájékoztatással kapcsolatos igényeket is, például a gyorsaság, a kellő mélység kívánalmát.

300 ÉVE HALT MEG MOLIÈRE címmel tetszetős, rajzokkal díszített, jól sokszorosított füzetet bocsátott ki a Kaposvári Megyei Könyvtár. A bevezető megemlékezést a Molière-ről szóló vallomások követik, majd a könyvtárban megtalálható művek, s a róluk szóló tanulmányok, végül folyóirat-, illetve hírlap-cikkek Molière-ről és mai színpadi megjelenéseiről. Az összeállítás Bakony Nándor munkája.